

B Vormgeving

Ad Interieurvormgever

ArtEZ hogeschool voor de kunsten

*Verslag van de uitgebreide opleidingsbeoordeling
26 en 27 maart en 8 april 2014*

 Dit document laat zich het beste dubbelzijdig afdrukken.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	4
Colofon	8
Inleiding	9
Beoogde eindkwalificaties	13
Programma	17
Voorzieningen	35
Kwaliteitszorg	38
Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	40
Bijlagen	45
Bijlage 1 Visitatiecommissie	46
Bijlage 2 Programma visitatie	48
Bijlage 3 Kwantitatieve gegevens	52
Bijlage 4 Eindkwalificaties	56
Bijlage 5 Bestudeerde documenten	58
Bijlage 6 Onafhankelijkheidsverklaringen	59

Samenvatting

Op 26, 27 maart en 8 april 2014 is de opleiding HBO Bachelor Design en de Ad Interieurvormgever van ArtEZ hogeschool voor de kunsten gevisiteerd door een commissie van AeQui. Het totaaloordeel van de commissie is **voldoende**.

De vierjarige bacheloropleiding Vormgeving (veelal B Design genoemd) omvat twaalf studierichtingen, verspreid over drie locaties (Enschede, Zwolle en Arnhem), met elk een eigen docententeam. De studierichtingen leiden allemaal op voor hetzelfde landelijke beroepsprofiel en de landelijk vastgestelde eindkwalificaties. Studenten worden opgeleid tot vormgevers of ontwerpers met een eigen signatuur. Afgestudeerden zijn niet alleen in staat eigen werk te maken maar ook zich te verhouden tot externe opdrachtgevers.

Beoogde eindkwalificaties

De commissie beoordeelt de beoogde eindkwalificaties (standaard 1) als **goed**.

Alle studierichtingen hebben een eigen en expliciete visie op het vakgebied gedefinieerd. De commissie heeft daar waardering voor. De studierichtingen hebben oog voor de ontwikkelingen in de beroepspraktijk en passen de eindkwalificaties (en het programma) daar indien nodig op aan. De competenties waarvoor wordt opgeleid zijn volgens de commissie actueel en weerspiegelen in voldoende mate het bachelorniveau. De studierichtingen hebben goede relaties met de beroepspraktijk. Elke studierichting heeft een eigen werkveldcommissie en bovendien zijn docenten actief als ontwerper of vormgever in het werkveld.

Programma

De commissie beoordeelt de standaarden 2, 3, 4 en 5 beoordeelt de commissie als **goed**, standaard 6 en 7 als **voldoende**

De visitatiecommissie is van mening dat de studierichtingen het programma zo hebben ingericht dat de eindkwalificaties bereikt kunnen worden. De relatie met de beroepspraktijk is een belangrijk kenmerk van alle programma's. Dit vindt plaats middels stages, excursies en opdrachten. In alle studierichtingen staat het eigen werk (ontwerp) en het individuele ontwerpproces van de student centraal. Door een persoonlijke benadering worden studenten uitgedaagd zich te ontwikkelen als ontwerper of vormgever. Studenten krijgen daarbij gedurende de studierichtingen meer vrijheid in de te maken opdrachten. De programma's kennen voldoende samenhang, die op verschillende manieren wordt bewaakt (leerlijnen, kernvakken en dergelijke). De

programma's bieden voldoende mogelijkheden tot internationale excursies en uitwisseling. Bovendien vindt de commissie de toegenomen aandacht voor onderzoek en theorie in nagenoeg alle programma's positief. De commissie ondersteunt de brede invoering van het theorieprogramma ThINK in de bachelorstudierichtingen.

Het didactische concept van het onderwijs is goed doordacht en uitgevoerd. De werkvormen sluiten aan bij het onderwijs. Het aanleren van een juiste werkhouding en werktempo wordt in alle studierichtingen belangrijk gevonden. Dit past volgens de commissie bij de verwachtingen die door de beroepspraktijk aan studenten gesteld worden. De programma's kennen een hoge werkdruk; obstakels die de studievoortgang belemmeren, worden in de regel tijdig weggenomen. De commissie vindt het instroombeleid goed.

Personeel

De commissie beoordeelt de standaarden die samenhangen met het personeel - 8, 9 en 10- als **goed** en **voldoende**.

De visitatiecommissie heeft waardering voor de kwaliteit van het personeel. De docenten hebben een goede relatie met de beroepspraktijk, doordat zij daarin zelf werkzaam zijn. Daarnaast zijn de docenten, zo bleek tijdens de visitatie, enthousiast en benaderbaar. Dit is ook door studenten bevestigd. De commissie heeft geconstateerd dat de hogeschool complex georganiseerd is en dat de organisatie (en –structuur) nog volop in ontwikkeling is.

Voorzieningen

De commissie beoordeelt de standaarden die samenhangen met de voorzieningen (standaarden 11 en 12) met respectievelijk **goed** en **voldoende**.

De opleiding beschikt op alle drie locaties over goede faciliteiten. De beschikbaarheid van en de begeleiding in de werkplaatsen zijn daar een belangrijk onderdeel van. Studenten worden adequaat begeleid door de docenten en de mentor. Het kleinschalige karakter van de studierichtingen draagt bij aan het intensieve en persoonlijke contact tussen docenten en studenten. Daarnaast is per locatie een decaan beschikbaar. Ook voor studenten met een functiebeperking is voorzien in goede begeleiding. Daarbij staat maatwerk centraal. De informatievoorziening aan studenten is voldoende. De commissie raadt aan in dat kader te letten op tijdige communicatie van cijfers en roosters naar studenten.

Kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de standaarden verbonden aan kwaliteitszorg als **goed**.

De visitatiecommissie is van mening dat er een goed kwaliteitszorgsysteem is. Op facultair en opleidingsniveau wordt structureel en gestructureerd gemeten. Deze metingen leiden tot aantoonbare verbetermaatregelen. Ook worden de belanghebbenden betrokken bij (de kwaliteitszorg van) de opleiding. Studenten voelen zich over het algemeen gehoord.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie beoordeelt de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties (standaard 16) als **voldoende**.

De opleiding heeft een adequaat systeem van toetsing. De toetsvormen passen bij de werkvormen en doelstellingen van de studierichtingen. De werkschouw is in alle studierichtingen de belangrijkste toetsvorm. De studierichtingen maken daarbij gebruik van van te voren vastgestelde beoordelingscriteria en het meer-ogen principe.

De commissie is op basis van de beoordeelde afstudeerwerken van mening dat het bachelorniveau wordt gerealiseerd.

Het is de commissie opgevallen dat de kwaliteit van het werk tussen de verschillende studierichtingen uiteenloopt. Zo is de commissie van mening de kwaliteit van de bestudeerde afstudeerwerken van de studierichting Fashion Design en Product Design van excellente respectievelijk zeer goede kwaliteit zijn. De collecties en ontwerpen kunnen zich meten op Europees en internationaal niveau.

Ook de afstudeerwerken van de studierichtingen Interieurarchitectuur, Ad-Interieurvormgever en Interaction Design zijn van goed tot zeer goed niveau: de oorspronkelijkheid en goede uitvoering spraken de commissie zeer aan. Om diezelfde reden beoordeelt de commissie ook het afstudeerniveau van Graphic Design Arnhem als goed.

De studierichtingen Animation Design, Comic Design, Illustration Design en Crossmedia Design beoordeelt de commissie als voldoende tot goed. Doordat enkele van deze studierichtingen klein zijn, is soms moeilijk te beoordelen of een opvallend goed studentewerk nu het gevolg is van de goede opleiding of het talent van desbetreffende student.

Tenslotte is het de commissie opgevallen dat de beeldende kwaliteit van de afstudeerwerken van Graphic Design Zwolle minder goed is in vergelijking met de andere studierichtingen. Ook vond de commissie de afstudeerwerken van deze studierichting weinig vernieuwend, waarbij wordt opgemerkt dat het recent gelegde accent op Visual Identity in de bestudeerde werken nog niet terugkwam vanwege de recente invoering daarvan.

De commissie stelt enerzijds vast dat het bachelorniveau behaald wordt. Anderzijds is het gerealiseerd niveau sterk verschillend per studierichting; het hoge en excellente afstudeerniveau van enkele toonaangevende studierichtingen wordt niet systematisch en over de volle breedte van de opleiding gerealiseerd. Alles overwegend beoordeelt de commissie het gerealiseerd eindniveau voor de opleiding B Design daarom als voldoende.

Aanbevelingen

De commissie doet in het rapport de volgende aanbevelingen aan de opleiding:

- De commissie raadt de studierichtingen meer aandacht te hebben voor internationalisering, bijvoorbeeld door het aanbieden van de programma's in het Engels. Daarmee kunnen talentvolle internationale studenten worden aangetrokken en kan de internationale reputatie van een aantal studierichtingen geborgd blijven.
- Verder adviseert de commissie om de samenhang tussen leerdoelen, beoordelingscriteria, competenties en niveaus op een voor de student begrijpelijker manier te beschrijven.
- De commissie constateert dat de centrale examencommissie actief betrokken is bij de borging van de toetsing en het eindniveau. Ten aanzien

van de facultaire examencommissie raadt de commissie aan daar ook vertegenwoordigers van de betreffende studierichtingen aan toe te voegen. Daarmee wordt de betrokkenheid bij en het zicht op de studierichtingen vergroot.

Voorts zijn voor de verschillende studierichtingen de volgende verbeterpunten benoemd:

- De studierichting Fashion Design zou zich meer moeite zou kunnen getroosten om het honours-programma onder de aandacht van studenten te brengen. Voor enkele excellerende studenten zou een interfacultair traject een waardevolle toevoeging kunnen zijn, meent de commissie.
- Ten aanzien van de studierichting Product Design raadt de commissie aan te onderzoeken welke positie ondernemerschap in het programma kan innemen.
- De commissie waardeert de aandacht in de studierichting Interieurarchitectuur voor de technische aspecten van het vak. Zij raadt de studierichting aan dit zorgvuldig te bewaken.
- De commissie adviseert de studierichting Animation Design in het programma meer aandacht

te geven aan theorie en geschiedenis van animatie.

- Ook meent de commissie dat de studierichting Creative Writing de blik verder kan gaan verbreden. Het is begrijpelijk dat in een opstartfase er met een hecht team en eensgezindheid aan de opzet van een nieuwe studierichting wordt gewerkt. Nu deze opzet succesvol blijkt te gaan worden kan Creative Writing verder om zich heen kijken om met andere, wellicht internationale, (gast)docenten meer verschillende invloeden te introduceren.
- De studierichting Graphic Design Zwolle zou in de ogen van de visitatiecommissie meer moeten onderzoeken wat handmatigheid in deze tijd betekent. Bovendien raadt zij de studierichting Graphic Design Zwolle aan om het contact met het 'nu' en actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk nadrukkelijk in de studie terug te laten komen.

Alle standaarden van het NVAO-kader zijn met goed of voldoende beoordeeld en op die grond geeft de visitatiecommissie een positief advies inzake accreditatie van de bacheloropleiding Design en Ad Interieurvormgever.

Namens de voltallige visitatiecommissie, Utrecht, juni 2014

Ir. R.S. Kloosterman
Voorzitter

Drs. T. Busing
Secretaris

Overzicht

De beoordelingen per standaard zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Standaard		Beoordeling (voltijd, deeltijd, Ad)
Beoogde eindkwalificaties		
1. Beoogde eindkwalificaties		<i>Goed</i>
Programma		
2. Oriëntatie van het programma		<i>Goed</i>
3. Inhoud van het programma		<i>Goed</i>
4. Vormgeving van het programma		<i>Goed</i>
5. Instroom		<i>Goed</i>
6. Studeerbaarheid		<i>Goed</i>
7. Omvang en duur		<i>Voldoet</i>
Personeel		
8. Doeltreffend personeelsbeleid		<i>Goed</i>
9. Het personeel is gekwalificeerd		<i>Goed</i>
10. De omvang van het personeel is toereikend		<i>Voldoende</i>
Voorzieningen		
11. Materiële voorzieningen		<i>Goed</i>
12. Studiebegeleiding		<i>Voldoende</i>
Kwaliteitszorg		
13. Evaluatie resultaten		<i>Goed</i>
14. Maatregelen tot verbetering		<i>Goed</i>
15. Betrekken stakeholders		<i>Goed</i>
Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties		
16.1 Toetsing		<i>Voldoende</i>
16.2 Gerealiseerde eindkwalificaties:	Sub-beoordeling	
• Fashion Design	Excellent	
• Product Design	Zeer goed	
• Interieurarchitectuur	Goed - zeer goed	
• Ad Interieurvormgever	Goed - zeer goed	
• Animation Design	Voldoende	
• Comic Design	Voldoende	
• Crossmedia Design	Voldoende - goed	
• Graphic Design Arnhem	Goed	
• Graphic Design Zwolle	Voldoende, zie opm	
• Illustration Design	Voldoende - goed	
• Interaction Design	Goed - zeer goed	
• Creative Writing	niet beoordeeld	
		<i>Voldoende</i>
Totaalbeoordeling		Voldoende

Colofon

Instelling en opleiding

ArtEZ hogeschool voor de kunsten
Adres: Onderlangs 9, 6812 CE Arnhem
Telefoon: (026) 35 356 35
Status instelling: bekostigd
Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg: niet aangevraagd

Opleiding: B Vormgeving
Niveau: Hbo-bachelor
Aantal studiepunten: 240 EC
Titel: Bachelor of Design
Locatie: Arnhem, Zwolle en Enschede
Variant: Voltijd en deeltijd
Croho-nummer: 39111

Opleiding: Ad Interieurvormgever
Niveau: associate degree
Aantal studiepunten: 120 EC
Locatie: Zwolle
Variant: voltijd
Croho-nummer: 80021
Kwantitatieve gegevens van de opleiding zijn weergegeven in bijlage 3

Visitatiecommissie

De visitatiecommissie bestond uit:
René Kloosterman, voorzitter
Anne de Brouwer, plaatsvervangend voorzitter
Wim le Mair, werkveld- en domeindeskundige
David Heldt, werkveld- en domeindeskundige Product Design
Marian Wigger, werkveld- en domeindeskundige Fashion Design
Gianni Cito, werkveld- en domeindeskundige Interieur
Vanessa van Dam, werkveld- en domeindeskundige Media & Graphic Design
Maria Barnas, werkveld- en domeindeskundige Media & Graphic Design, Creative Writing
Karlijn Kuijn, studentlid
Titia Busing, secretaris

De commissie is vooraf voorgelegd aan de NVAO; de NVAO heeft ingestemd met de samenstelling.

De visitatie is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van
AeQui VBI
Vlindersingel 220
3544 VM Utrecht
(030) 87 820 87
www.AeQui.nl

Inleiding

ArtEZ hogeschool voor de kunsten (ArtEZ) biedt bachelor- en masterstudierichtingen aan op het gebied van beeldende kunst, architectuur, mode, vormgeving, muziek, theater, creative writing, dans en docentenstudierichtingen in de kunstvakken. Aan de hogeschool studeren circa 3000 studenten. De hogeschool behoort tot de grote kunst-hogescholen van Nederland. De hogeschool is gevestigd in Enschede, Arnhem en Zwolle. Het onderwijs van ArtEZ is gericht op de artistieke, intellectuele en persoonlijke groei van studenten. De hogeschool wil studenten opleiden in een professionele rol die nauw aansluit bij hun talent, persoonlijkheid en ambities.

Het instituut

ArtEZ heeft als doel het opleiden van professionals op HBO-niveau, zowel bachelor als master, voor het hele dynamische domein van de kunsten. Afgestudeerden kennen hun positie en kracht, hebben hun artistieke en vakmanschap ontwikkeld en weten die - vaak samen met anderen - maatschappelijk betekenis te geven. De afgestudeerden zijn voorbereid op een professioneel bestaan op het hoogste niveau in een internationale context. De missie is vertaald in een visie waarin vijf begrippen centraal staan: artistieke, vakmanschap, professionaliteit, engagement en samenwerkings-gerichtheid.

De hogeschool kent lectoraten, die via onderzoek en theorie een verbinding leggen tussen de hedendaagse internationale kunstwereld en het kunstonderwijs van ArtEZ.

ArtEZ omvat vier faculteiten. De bacheloropleiding Design valt onder van de faculteit Art & Design en de faculteit Architectuur & Interieur. De opleiding wordt aangeboden op alle ArtEZ locaties: Enschede, Zwolle en Arnhem.

De opleiding

De bacheloropleiding Vormgeving (veelal Design genoemd) is een vierjarige bacheloropleiding (240 EC). De opleiding omvat drie uitstroomprofielen en twaalf studierichtingen:

1. Product. Hieronder vallen de studierichtingen Fashion design en Product design;
2. Ruimtelijk. Dit omvat de studierichtingen Interieurarchitectuur en de Associate Degree Interieurvormgever (120EC);
3. Visuele Communicatie, bestaande uit de studierichtingen Animation Design, Comic Design, Cre-

ative Writing, Crossmedia Design, Illustration Design, Interaction Design en Graphic Design. De laatste studierichting, Graphic Design, wordt zowel in Zwolle als in Arnhem (voltijd en deeltijd) aangeboden.

De studierichtingen leiden allemaal op voor dezelfde eindkwalificaties. Dit zijn de eindkwalificaties zoals die in 2002 door het landelijk Overleg Beeldende Kunstonderwijs (OBK) zijn opgesteld.

Studenten kiezen voor aanvang van de opleiding voor een van de studierichtingen. De Art & Design studierichtingen in Zwolle hebben een gezamenlijk eerste half jaar in de propedeuse. De Enschedese studierichting Crossmedia Design heeft een eerste gemeenschappelijk halfjaar met de bacheloropleiding Fine Art.

Fashion Design

De afdeling Fashion Design heeft als doel studenten hoogwaardig op te leiden tot modevormgever op bachelorniveau. De afdeling hecht grote waarde aan het ontwikkelen van creativiteit, oorspronkelijkheid, gevoel voor actualiteit en kritisch vermogen bij studenten. Bovendien vindt de afdeling het belangrijk dat studenten zich de juiste werkdiscipline eigen maken zodat zij optimaal kunnen functioneren in de beroepspraktijk (als zelfstandig ontwerper of binnen een bedrijf).

De studierichting onderscheidt zich van andere Fashion studierichtingen in Nederland door zowel de conceptuele als de technische benadering van het vakgebied te hanteren, de opbouw en interdisciplinaire inrichting van het programma, de disciplinaire aanpak, de werkmentaliteit en het hoge tempo.

Op dit moment wordt een nieuw uitstroomprofiel ontwikkeld: Fashion Design 2D. De studierichting wil daarmee inspringen op de behoefte aan gespecialiseerde vaardigheden op het gebied van materiaal. Vanaf studiejaar 2013 – 2014 kunnen studenten in deze richting afstuderen.

Product Design

De visie van de afdeling Product Design stelt dat ontwerpers vanuit een eigen artistieke visie producten of concepten ontwerpen met een innovatieve en / of sociale waarde. Daarbij staan eigen onderzoek, maatschappelijke context of bewust zijn en het kunnen laten realiseren van deze producten centraal. De kritische reflectie stelt dat de tijdsgeest een belangrijke rol speelt in het onderwijs. De tijdsgeest is de context waarbinnen het onderwijs en het ontwerpen zich afspelen en beïnvloedt de inrichting van het onderwijs. De tijdsgeest wordt concreet verbonden met de studierichting doordat de studierichting in direct contact staat met de wereld en de beroepspraktijk.

Het motto 'Design thinking en craft making' staat centraal. Studenten worden opgeleid om vanuit strategisch en probleemoplossend denken producten te ontwerpen op basis van (ambachtelijke) productieprocessen en maakbaarheid. Het maken en het denken is daarbij, zo stelt de kritische reflectie, onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Interieurarchitectuur en –vormgever (B en Ad)

De bacheloropleiding Interieurarchitectuur heeft als doelstelling interieurontwerpers op te leiden die een eigen visie kunnen ontwikkelen en goed kunnen functioneren binnen verschillende netwerkomgevingen. Van interieurarchitecten wordt verwacht dat zij verblijfsruimten kunnen maken en begrijpen wat er in de wereld gebeurt en welke invloed dat kan hebben.

Uit de kritische reflectie blijkt dat maatschappelijke betrokkenheid en hergebruik (of revitalisering) essentiële aspecten zijn van interieurarchitectuur. Maatschappelijke betrokkenheid komt naar voren in de directe leefomgeving van de gebruiker, waarbij voor de interieurarchitect inlevingsvermogen en aandacht voor de gebruiker belangrijk zijn. De nadruk op hergebruik en het zoeken van oplossingen binnen bestaande situaties is sinds de economische crisis steeds belangrijker geworden. Dit betekent,

volgens de kritische reflectie, dat interieuropgaven niet alleen complexer en gevarieerder worden maar tevens dat er meer multidisciplinair gewerkt wordt. De afdeling Interieurarchitectuur heeft bovenstaande vertaald in drie domeinen: bodily, social en reflective. Bodily heeft betrekking op de relatie van de gebruiker met de ruimte waarin hij zich bevindt. Social omvat de maatschappelijke betrokkenheid. Reflective is gericht op de reflectie op ontwerpopgaven en het kunnen aanbrengen van een samenhang op basis van theorie. Deze drie domeinen vormen de basis van het programma.

Ad Interieurvormgever

De Ad-opleiding is gericht op het ontwikkelen van ontwerpvaardigheden, communicatieve vaardigheden en commercieel inzicht. De nadruk ligt daarbij op retail en zakelijke projectinrichting.

De kritische reflectie duidt het verschil tussen de bacheloropleiding en de Ad-opleiding als volgt: de bacheloropleiding leidt op tot interieurontwerper en de Ad-opleiding tot interieurvormgever. De Ad-opleiding is in 2006 gestart en binnen ArtEZ ingericht als een zelfstandige studierichting met een eigen docententeam en teamleider. Studenten kunnen na afronding van de Ad-opleiding instromen in het derde jaar van de bacheloropleiding.

In 2011 is de Wet op de Architectentitel gewijzigd. Dit betekent dat ontwerpers zich pas kunnen inschrijven in het Architectenregister na afronding van een masteropleiding interieurarchitectuur en twee jaar beroepservaring. Voorheen konden ontwerpers zich na de bacheloropleiding inschrijven in het Architectenregister. Voor een deel van de huidige studenten geldt een overgangsregeling: studenten die voor 1 januari 2015 de bacheloropleiding afronden kunnen zich nog inschrijven in het register. Alle andere studenten dienen te voldoen aan de nieuwe eisen. Tijdens de visitatie bleek dat studenten zich bewust zijn van deze veranderde wetgeving.

Media & Graphic Design

De studierichtingen hebben als gezamenlijke doelstelling ontwerpers op het gebied van communicatie op te leiden die artistiek waardevolle en communicatief effectieve producten ontwerpen. Ontwerpers worden door de vakgroep gezien als toegepaste kunstenaars. Dit betekent, volgens de kritische reflectie, dat studenten beelden en interacties of tek-

sten leren maken met een artistieke signatuur die verder gaat dan het overdragen van informatie. Studenten worden daarbij uitgedaagd een persoonlijke balans te vinden tussen auteurschap en beroepsgerichtheid. Op basis daarvan kunnen zij vanuit een persoonlijke visie op het vakgebied en de maatschappij en met een authentieke signatuur hun positie in het werkveld innemen en verdiepen.

De studierichting **Animation Design** heeft als doel animatoren op te leiden die een volledig product kunnen realiseren, in toegepaste opdrachten en auteursfilms. Het ambachtelijke niveau van animeren, vertellen door middel van beweging, wordt benadrukt in de studierichting. Daarnaast is het creëren van inhoud belangrijk.

Comic Design is de enige studierichting in Nederland gericht op strips en beeldverhalen. Studenten leren de grondbeginselen voor het maken van beeldverhalen in het schrijven van scenario's en in het verbeelden en vormgeven hiervan. De studierichting verbindt vertellen, verbeelden en vormgeven met elkaar.

Creative Writing is in 2011 opgestart. De studierichting bereidt studenten voor, zo stelt de kritische reflectie, op een beroepspraktijk in de tekstcultuur die door digitale ontwikkelingen aan verandering onderhevig is. Schrijvers vormgevers, uitgevers, redacteuren en publiek staan in een netwerkverband tot elkaar en diverse media worden naast en door elkaar gebruikt. Dit vraagt om nieuwe artistieke competenties, die het traditionele domein van het autonome werk te buiten gaan. In die zin vindt de visitatiecommissie het een begrijpelijke keuze van ArteZ om creative writing onder te brengen binnen de opleiding Design.

De studierichting **Crossmedia Design** leidt studenten op die, volgens de kritische reflectie, creatieve concepten voor communicatieve vraagstellingen vanuit een metaniveau kunnen benaderen. Studenten hebben kennis van en voeling met de grenzen en mogelijkheden van alle soorten media (van bijvoorbeeld typografie tot interaction design en van beeld - voor fotografie, film, illustratie en animatie - tot redactie).

De studierichting **Graphic Design** in Arnhem legt de nadruk op het ontwikkelen van kennis en inzicht in het ontwerpproces en training van vaardigheden om

een ontwerp uit te voeren. De studierichting hecht daarbij veel waarde aan research-based design, conceptontwikkeling en typografie.

Kenmerkend voor de studierichting **Graphic Design** in Zwolle, zo vermeldt de kritische reflectie, is de visie op grafisch ontwerpen waarbij onderzoek, analyse, narratie (storytelling) en interactie centraal staan.

Illustration Design leidt illustratoren op met een eigen beeldattitude, die met een persoonlijke beleving en werkwijze opdrachten uitwerken en interpreteren. Studenten leren zich te verhouden tot en positioneren in het (digitale) werkveld en de maatschappij.

Interaction Design richt zich op het ontwerpen van nieuwe, communicatieve relaties tussen mensen onderling en tussen mens en computer. Studenten maken kennis met nieuwe ontwerpmethodieken waarin informatie-uitwisseling met behulp van interactieve media centraal staat.

Locaties

De studierichtingen worden verzorgd op de drie locaties van de hogeschool. In Arnhem worden de studierichtingen Fashion Design, Product Design, Interaction Design, Creative Writing en Graphic Design Arnhem (voltijd en deeltijd) verzorgd. De studierichtingen Illustration Design, Comic Design, Animation Design, Graphic Design Zwolle, Interieurarchitectuur en de Ad Interieurvormgever worden in Zwolle gegeven. En in Enschede wordt Crossmedia Design verzorgd. De studierichtingen hebben een eigen opleidingshoofd of -coördinator.

De visitatie

ArteZ heeft aan AeQui VBI opdracht gegeven onderhavige visitatie uit te voeren. Hiertoe heeft AeQui een onafhankelijke en ter zake kundige commissie samengesteld. Met vertegenwoordigers van de opleiding heeft een voorbereidend gesprek plaatsgevonden. In dat gesprek zijn het programma en de invulling van de gesprekken en gesprekspartners vastgesteld voor beide locaties. De commissie heeft tijdens de visitatie dit programma doorlopen, zie bijlage 2.

De hogeschool heeft twee weken voorafgaand aan het visitatiebezoek een aankondiging verspreid voor

het geplande open spreekuur. Studenten van één van de studierichtingen hebben daar gebruik van gemaakt; de commissie heeft de bevindingen van dat gesprek meegenomen in haar totale bevindingen en deze rapportage.

De visitatiecommissie heeft voorafgaand aan de visitatie eindwerken geselecteerd en beoordeeld. De resultaten hiervan zijn input geweest voor de gesprekken met de opleiding, zie hoofdstuk 6 van dit rapport. Dit betrof 53 bachelor afstudeerwerken en 5 Ad afstudeerwerken uit het totaal van afstudeerwerken dat de laatste twee jaar door studenten is geproduceerd. Tevens zijn een zestal werken van

tweede- en derdejaars studenten Creative Writing beoordeeld. Bovendien heeft een afvaardiging van de commissie in juli 2013 zowel in Zwolle, Arnhem als Enschede de eindexamenexposities en presentaties van studenten bezocht.

De commissie heeft de beoordeling in onafhankelijkheid uitgevoerd; aan het einde van de visitatie is de opleiding in kennis gesteld van de bevindingen en conclusies van de commissie. Deze rapportage is in concept toegestuurd aan de opleiding in juni 2014, de reacties van de opleiding zijn verwerkt tot deze definitieve rapportage.

Beoogde eindkwalificaties

De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de studierichtingen aansluiten bij het landelijke beroepsprofiel. Dit profiel geldt voor alle designstudierichtingen en is tot stand gekomen na overleg met het werkveld. De studierichtingen hebben elk een eigen en expliciete visie op het vakgebied gedefinieerd. De commissie heeft daar waardering voor. De studierichtingen hebben oog voor de ontwikkelingen in de beroepspraktijk en passen de eindkwalificaties (en het programma) daar indien nodig op aan. De competenties waarvoor wordt opgeleid zijn volgens de commissie actueel en weerspiegelen in voldoende mate het bachelorniveau, zoals blijkt uit de vergelijking met de Dublin-descriptoren. De studierichtingen hebben goede relaties met de beroepspraktijk. Elke studierichting heeft een eigen werkveldcommissie en docenten zijn actief werkzaam als ontwerper of vormgever in het werkveld.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De opleiding hanteert voor al haar studierichtingen de landelijke competenties zoals die gedefinieerd zijn door het landelijk Overleg Beeldende Kunstonderwijs (OBK) waarin de kunstvakopleidingen vertegenwoordigd zijn. De opleiding heeft een goede relatie met het beroepenveld.

Afstemming beroepenveld

Het eerder genoemde landelijke opleidingsprofiel, opgesteld door het Overleg Beeldende Kunstonderwijs (OBK) in 2002, geldt als basis voor de competenties (eindkwalificaties) van de totale bacheloropleiding Design. In het OBK zijn alle kunstvakopleidingen van Nederland vertegenwoordigd. Het landelijke profiel is gevalideerd door de beroepspraktijk en wordt op dit moment geactualiseerd. Daartoe is een werkgroep in het leven geroepen waarin alle kunstacademies van Nederland vertegenwoordigd zijn.

Voor alle studierichtingen geldt dat zij contacten met het werkveld onderhouden middels stages, afstuderen, studiobezoeken, alumni, summerschool en gastdocenten. Bovendien zijn bij alle studierichtingen de docenten werkzaam in de beroepspraktijk als vormgever of ontwerper. Docenten hebben over het algemeen een eigen praktijk en brengen hun ervaringen daarmee in in het curriculum.

Fashion Design

De vakgroep Fashion heeft een eigen werkveldcommissie. De werkveldcommissie bestaat uit vijf leden uit binnen- en buitenland. De kritische reflectie stelt

dat de studierichting ook veel waarde hecht aan één op één gesprekken met vertegenwoordigers van het werkveld. Bijvoorbeeld met gastdocenten die vanwege een specifieke deskundigheid worden uitgenodigd. De studierichting onderhoudt ook contacten met de beroepspraktijk middels samenwerkingsprojecten met bijvoorbeeld WE, Claudia Sträter of De Bijenkorf. Bij dergelijke projecten werken studenten aan een concrete opdracht voor het bedrijf, met materiaal van het bedrijf en vinden er werkbezoeken plaats. Het bedrijf krijgt, zo vermeldt de kritische reflectie, de beschikking over de uiteindelijke resultaten, ten behoeve van promotie en profilering.

Product Design

De studierichting kent een eigen werkveldcommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van het vakgebied. De werkveldcommissie levert een bijdrage aan de bewaking en borging van de kwaliteit van het onderwijs en de doelstellingen, vanuit het perspectief van de beroepspraktijk. In studiejaar 2013 – 2014 bestaat de werkveldcommissie van Product Design uit vijf leden.

Interieurarchitectuur en –vormgever (B en Ad)

Ook Interieurarchitectuur kent een eigen werkveldcommissie. Deze commissie bespreekt elke twee jaar de actualiteit van het programma. De ontwikkeling van het Ad-programma Interieurvormgever (in 2006) is onder andere gebaseerd op gesprekken met het werkveld.

De commissie heeft tijdens de visitatie met diverse gesprekspartners gesproken over de herkenbaarheid van de Ad-opleiding in het werkveld. Daarbij is door het werkveld naar voren gebracht dat er nadrukkelijk behoefte is aan de drie niveaus die nu onderschei-

den worden (associate degree, bachelor en master). De werkzaamheden zijn per niveau verschillend en hoger opgeleide studenten worden breder ingezet. Studenten van de opleiding Ad-Interieurvormgever hebben dit bevestigd. Ze hebben daarbij echter ook opgemerkt dat ze hun opleiding wel moeten uitleggen in het eerste contact met bedrijven. De commissie raadt de opleiding dan ook aan de Ad-variant te blijven promoten in het werkveld.

Desgevraagd hebben vertegenwoordigers van het werkveld opgemerkt dat de Zwolse interieurarchitectuurstudierichtingen zich onderscheiden van andere studierichtingen op het gebied van architectuur door de nadruk op materiaal en het experimenteren met materiaal.

Media & Graphic Design

De vakgroep Media & Graphic Design heeft een eigen werkveldcommissie. Daarin is het werkveld van alle betrokken studierichtingen vertegenwoordigd. Graphic Design in Zwolle heeft haar visie in 2012 aangescherpt. In dit kader is ook onderzoek gedaan in het werkveld, middels interviews, studio-bezoeken en een studiedag. Dit heeft geresulteerd in een accent dat vanaf het derde jaar gelegd wordt op Visual Identity. De studierichting beoogt daarmee studenten specifieke kennis en kunde te laten ontwikkelen en te leren toepassen op het gebied van identiteitsvraagstukken.

Ten behoeve van de oprichting van de studierichting Creative Writing is een aparte werkveldcommissie ingericht. Met deze tijdelijke werkveldcommissie is gesproken over de relevantie en doelstellingen van de studierichting, het beroepsprofiel en de competenties. De kritische reflectie stelt dat de studierichting Crossmedia Design zoekt naar meerjarige samenwerking met innovatieve internationale ontwerp bureaus. Daarmee wil de studierichting een continu platform creëren waaraan het curriculum getoetst kan worden en waarmee stages, gastdocenten en projecten gerealiseerd kunnen worden.

De commissie heeft tijdens de visitatie gesproken met vertegenwoordigers van de verschillende werkvelden. Zij zijn over het algemeen positief over de studierichtingen en het niveau van de studenten. Van Fashion Design wordt bijvoorbeeld de eigenzinnigheid en eigenheid van studenten gewaardeerd. Van studenten Product Design wordt gewaardeerd dat zij het ontwerpproces goed beheersen en de kwaliteiten hebben om de producten goed uit voeren.

De commissie heeft ook met vertegenwoordigers van het werkveld gesproken over het bestaansrecht van sommige kleine studierichtingen zoals Comic Design, Animation Design en Illustration Design. De faculteit heeft ervoor gekozen om deze studierichtingen apart aan te bieden en niet als keuzerichting in een gezamenlijke programma. De vertegenwoordigers van het werkveld hebben desgevraagd opgemerkt dat een aparte studierichting Comic Design aansluit bij de behoefte van het werkveld aan een eigen opleiding. Het werkveld van Comic Design onderscheidt zich ook van Animation Design en Illustration Design door de nadruk op het verhalende aspect van sequentiële beelden. Desondanks is opgemerkt dat er studenten Comic Design zijn die later als illustrator zullen gaan werken en andersom.

Ook de verschillen tussen studierichtingen worden door vertegenwoordigers van het werkveld herkend en gewaardeerd. Graphic Design Zwolle kenmerkt zich door een meer klassieke grafische aanpak terwijl bij Graphic Design Arnhem meer ruimte is voor kritisch vermogen en vernieuwing. Desondanks is in het werkveld ruimte en waardering voor beide typen studenten, zo bleek tijdens de visitatie.

De commissie stelt vast dat de opleiding B Design een goede relatie met de beroepspraktijk heeft. Via de werkveldcommissies, alumni, gecommitteerden en haar eigen docenten houdt de opleiding contact met (actuele ontwikkelingen in) het werkveld. Bij de eindexamenbeoordelingen hebben externe deskundigen (gecommitteerden) een adviserende rol. Alle praktijkdocenten zijn ook werkzaam in de beroepspraktijk als ontwerper of vormgever. Ook kennen alle studierichtingen (met uitzondering van Graphic Design deeltijd) een verplichte stage waarbij studenten direct kennis maken met en ervaring op doen in de relevante beroepspraktijk. De commissie vindt het positief dat de studierichtingen elk een eigen

visie op het vakgebied hebben gedefinieerd en zich daarmee willen onderscheiden van andere studierichtingen.

Concreet

De studierichtingen hanteren zoals aangegeven het landelijke opleidingsprofiel. Dit profiel omvat de volgende zeven competenties: creërend vermogen, vermogen tot kritische reflectie, vermogen tot groei en vernieuwing, organiserend vermogen, communicatief vermogen, omgevingsgerichtheid en vermogen tot samenwerking.

Fashion Design

De studierichting heeft de competenties uitgewerkt in gedragsindicatoren. Deze vormen de leidraad voor de inrichting van het programma. De competentie creërend vermogen bijvoorbeeld is uitgewerkt in zes gedragsindicatoren. Zo wordt van studenten verwacht dat zij bij deze competentie beelden maken waardoor hun persoonlijke visie of thematiek op een voor hen specifieke wijze wordt verbeeld en overdachtelijk wordt gemaakt. Ook wordt verwacht dat zij inzicht kunnen laten zien in de manier waarop beelden, vormen, materialen, verhoudingen en kleuren ervaringen veroorzaken en betekenissen overdragen.

Product Design

De studierichting hanteert, net als de andere studierichtingen, de landelijke eindkwalificaties. Aan deze set heeft de studierichting twee eindkwalificaties toegevoegd: vermogen tot realisatie van een collectie of concepten en vermogen tot netwerken en sociale media.

De studierichting heeft in 2013 vier specialisaties gedefinieerd: personal, environment, societal en material sense. De studierichting wil daarmee, zo vermeldt de kritische reflectie, het inhoudelijke profiel van de studierichting versterken en studenten de mogelijkheid bieden zich te verdiepen in een specifieke richting. De specialisaties zijn getoetst aan het werkveld, docenten en studenten. In de specialisatie Personal ligt de nadruk op het gebied rondom het lichaam (van accessoires en schoenen tot sieraden). De specialisatie Environment richt zich op het interieur en exterieur waarin mensen leven. Voorbeelden van afstudeercollecties zijn interieur, publieke objecten, verlichting, eet- en keukengerei. In de specialisatie Societal staan ethiek en de mens en zijn leef-

wijzen centraal. Afstudeercollecties omvatten producten die een kritisch verhaal of een vraagstelling omvatten en meer zijn dan het materiaal. De specialisatie Material Sense benadrukt innovatie vanuit materiaal en productieproces. Studenten leren middels ambacht en technische innovatie nieuwe toepassingen van materiaal.

Tijdens de visitatie is door het management opgemerkt dat de vier specialisaties in overleg met het werkveld zijn ingevoerd. De studierichting richt zich daarnaast de afgelopen twee jaar meer op het werkveld en de maatschappij. Door enerzijds het werkveld nauwer bij het onderwijs te betrekken en anderzijds studenten meer naar 'buiten' te laten gaan. De studierichting wil een meer nadrukkelijke rol gaan spelen in de actualiteit en de toekomst van het vakgebied en de toekomstmakers van het vakgebied opleiden. Deze ontwikkeling wordt door de visitatiecommissie zeer gewaardeerd.

Interieurarchitectuur en –vormgever (B en Ad)

Naar aanleiding van de eerdergenoemde veranderingen in het werkveld heeft de afdeling de drie beroepsprofielen en opleidingsprofielen herschreven (voor Ad, bachelor en master). Deze zijn vastgesteld door de werkveldcommissie en worden op dit moment in de onderwijsprogramma's geïmplementeerd.

De faculteit heeft voor al haar studierichtingen (inclusief de masterstudierichtingen Architectuur en Interieurarchitectuur) het landelijke opleidingsprofiel vertaald in drie kerncompetenties: ontwerpend en onderzoekend vermogen, persoonlijke competenties en professionele competenties en beroepshouding. De studierichting wil daarmee vergelijking tussen de verschillende niveaus mogelijk maken. De bacheloropleiding hanteert binnen deze drie kerncompetenties net als de andere studierichtingen, de zeven landelijke eindkwalificaties. Voor de Ad-opleiding zijn de landelijke eindkwalificaties vertaald naar een set van vier competenties (met subcompetenties): creërend vermogen, vermogen tot kritische reflectie, communicatief vermogen en vermogen tot groei en vernieuwing.

Media & Graphic Design

Ook de verschillende studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic Design hanteren de eerder genoemde landelijk vastgestelde competenties als

uitgangspunt. De kritische reflectie merkt op dat de studierichtingen daarbinnen wel hun eigen accenten leggen, gericht op het vakgebied waarvoor opgeleid wordt. Zo staat binnen de studierichting Animation Design de narratieve competentie centraal. Studenten worden opgeleid om een boodschap te kunnen communiceren door middel van verbeelding. Het verhaal is de basis voor het onderzoek en het ontwerpproces van de student. Bij de studierichting Creative Writing leren studenten hun vaardigheid zowel toegepast als scheppend in te zetten. In de snel veranderende digitale netwerksamenleving is de rol van auteurs en de aard van auteurschap aan verandering onderhevig. Studenten worden daar in de opleiding op voorbereid door aandacht voor interdisciplinaire competenties en competenties op het gebied van modereren en samenwerken. De studierichting Interaction Design bijvoorbeeld leidt ontwerpers op met, zo stelt de kritische reflectie, een inhoudelijke artistieke visie op nieuwe technologische ontwikkelingen die zich in de toekomst kunnen voordoen en kunnen daar zelf een bijdrage aan leveren.

In de vakbeschrijvingen worden de competenties vertaald door per vak een beschrijving te geven van de inhoud en de leerdoelen.

Actueel

Zoals eerder opgemerkt wordt het landelijke opleidingsprofiel op dit moment geactualiseerd. Belangrijke thema's daarbij zijn onderzoek en ondernemerschap. Ontwikkelingen op landelijk niveau worden door de opleiding met de coördinatoren en hoofden besproken tijdens studiedagen.

Op basis van de bestudeerde documenten en de gevoerde gesprekken stelt de commissie vast dat de eindkwalificaties (en de programma's) periodiek geactualiseerd worden. Daarvoor wordt onder andere input van alumni (driejaarlijkse alumni enquête), het werkveld en de KUO-monitor gebruikt. Ook in de overleggen van het landelijk Overleg Beeldende Kunstonderwijs worden door de betrokken studierichtingen actuele ontwikkelingen besproken die kunnen leiden tot aanpassing van het competentieprofiel. De commissie stelt vast dat de studierichtingen zich bewust zijn van de ontwikkelingen in de beroepspraktijk en deze verwerken in de programma's.

De commissie stelt eveneens vast dat de opleiding de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie ter harte heeft genomen. Zo is bij de studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic Design bijvoorbeeld de samenhang tussen eindkwalificaties en (leerdoelen van) vakken geëxpliciteerd in de vakbeschrijvingen en de toetsplannen. En bij de opleiding Interieurarchitectuur zijn structurele evaluaties (in een jaarlijkse cyclus) ingevoerd.

Dublin-descriptoren

In de kritische reflecties worden de Dublin-descriptoren voor het bachelorniveau verbonden aan de competenties. De interpretatie van de Dublin-descriptoren is zodanig geconcretiseerd, dat het de visitatiecommissie duidelijk is hoe de vertaalslag hiervan naar de curricula is gemaakt. De visitatiecommissie heeft dan ook vastgesteld dat de Dublin-descriptoren te identificeren zijn in de programma's.

Programma

De visitatiecommissie is van mening dat de studierichtingen het programma zo hebben ingericht dat de eindkwalificaties bereikt kunnen worden. De relatie met de beroepspraktijk is een belangrijk kenmerk van alle programma's. Dit vindt plaats middels stages, excursies en opdrachten. In alle studierichtingen staat het eigen werk (ontwerp) en het individuele ontwerpproces van de student centraal. Door een persoonlijke benadering worden studenten uitgedaagd zich te ontwikkelen als ontwerper of vormgever. Studenten krijgen daarbij gedurende de studierichtingen meer vrijheid in de te maken opdrachten. De programma's kennen voldoende samenhang, die op verschillende manieren wordt bewaakt (leerlijnen, kernvakken en dergelijke). De programma's bieden voldoende mogelijkheden tot internationale excursies en uitwisseling. Bovendien vindt de commissie de toegenomen aandacht voor onderzoek en theorie in nagenoeg alle programma's positief. De commissie ondersteunt de brede invoering van het theorieprogramma ThINK in de bachelorstudierichtingen.

Het didactische concept van het onderwijs is goed doordacht en uitgevoerd. De werkvormen sluiten aan bij het onderwijs. Het aanleren van een juiste werkhouding en werktempo wordt in alle studierichtingen belangrijk gevonden. Dit past volgens de commissie bij de verwachtingen die door de beroepspraktijk aan studenten gesteld worden. De programma's kennen een hoge werkdruk; obstakels die de studievoortgang belemmeren worden in de regel tijdig weggenomen. De commissie vindt het instroombeleid goed.

De commissie adviseert de studierichtingen te overwegen het onderwijs in het Engels aan te bieden. Daarmee kunnen talentvolle internationale studenten aangetrokken worden en kan de internationale reputatie van een aantal studierichtingen hoog gehouden worden.

Oriëntatie

Standaard 2: De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De relatie met de praktijk is zichtbaar aanwezig in de opleiding. Studenten werken gedurende de opleiding aan hun eigen werk en hun eigen ontwikkeling als ontwerper. ArtEZ legt als hogeschool voor de kunsten veel nadruk op deze relaties met de beroepspraktijk. Zo kennen alle studierichtingen stages en projecten waardoor studenten in aanraking komen met de (toekomstige) beroepspraktijk. Ook zijn docenten werkzaam als ontwerper of vormgever in de beroepspraktijk.

Fashion Design

De relatie met de beroepspraktijk krijgt voor studenten Fashion Design op verschillende manieren vorm. Het meest nadrukkelijk vindt dit plaats in het derde jaar, waarbij studenten in het eerste semester het groepsproject Collectie Arnhem uitvoeren en in het tweede semester een externe stage lopen van minimaal drie maanden. Bij het project Collectie Arnhem ontwerpen de studenten met zijn allen één collectie.

In dit kader worden collectiebesprekingen en lezingen met vakexperts georganiseerd. Tijdens de stage wordt van studenten verwacht dat zij de beroepsvaardigheden van een beginnende beroepsbeoefenaar kunnen toepassen. In het tweede jaar worden voor studenten clinics op het gebied van vakspecialisaties (bijvoorbeeld modeontwerpen of knitwear) georganiseerd met professionals uit de praktijk. Ook worden er soms extra curriculaire ontwerpprojecten uitgevoerd voor externe opdrachtgevers.

Studenten worden gedurende de opleiding gestimuleerd hun eigen mening te vormen en deze te kunnen plaatsen in relatie tot recente ontwikkelingen in het vakgebied. Ook krijgen studenten theoretisch inzicht in de manier waarop mode in de huidige samenleving functioneert. De studenten waarmee de commissie tijdens de visitatie gesproken heeft, zijn positief over het project Collectie Arnhem. In dat project zijn studenten verantwoordelijk voor het tot stand brengen van een collectie, van financiën tot ontwerpen en het casten van modellen. Studenten hebben opgemerkt dat het project hen goed heeft voorbereid op de stage. De commissie deelt de positieve opvatting van de studenten over het project Collectie Arnhem. Doordat studenten het gehele

proces van het tot stand brengen van een collectie doorlopen, krijgen zij een goed beeld van de wijze waarop dit in de beroepspraktijk plaatsvindt.

Product Design

Middels stage, opdrachten, gastdocenten en excursies wordt de relatie met de beroepspraktijk gelegd. De stage heeft een omvang van drie maanden en vindt plaats in het eerste semester van het laatste jaar. Met name in het derde en vierde jaar voeren studenten verschillende projecten uit voor externe opdrachtgevers. In het derde jaar staan de vakken Externe opdracht en Collectie Arnhem geprogrammeerd.

In het eerste en tweede jaar maakt een buitenlandse excursie deel uit van het programma. Tijdens deze excursie bezoeken studenten studio's en academies. In het tweedejaars vak Visie bezoeken studenten ontwerpers in hun eigen beroepspraktijk. Het derde jaar kent een internationale workshop in Milaan, tijdens de Salon del Mobile. Daar werken studenten samen met Milanese studenten en wonen ze presentaties en netwerksessies bij.

Interieurarchitectuur / Ad interieurvormgever

De relatie met de beroepspraktijk wordt in de opleiding op verschillende manieren gelegd. Zo zijn alle docenten volgens de kritische reflectie werkzaam in een actieve beroepspraktijk. Daarnaast werken studenten in zogenaamde projectweken aan opdrachten die afkomstig zijn uit de beroepspraktijk. De studierichting maakt gebruik van Projectbureau Zwolle dat projectaanvragen van externe partijen coördineert. Deze projectweken vinden plaats in elk jaar van de opleiding.

De studierichting organiseert voor studenten en alumni inspiratielezingen waarbij gastsprekers vertellen over actuele onderwerpen in de beroepspraktijk.

De relatie met de beroepspraktijk komt ook aan de orde tijdens de afstudeeropdracht, waarbij actuele thema's als leegstand, hergebruik of de economische crisis behandeld worden.

Studenten van de Ad-opleiding Interieurvormgever lopen in de laatste helft van het tweede jaar stage. Studenten van de reguliere bacheloropleiding Interi-

eurarchitectuur lopen in het derde jaar stage. De stage heeft een omvang van minimaal vijf maanden.

Media & Graphic Design

De vakgroep heeft een bewuste keuze gemaakt om in de eerst twee jaar van de studierichtingen de nadruk te leggen op beeldende vorming en experiment. In het derde en vierde jaar worden reële opdrachten uit de beroepspraktijk uitgevoerd.

Alle studierichtingen van de vakgroep kennen een verplichte stage. Bij de studierichtingen Animation Design, Comic Design, Graphic Design (beide locaties), Illustration Design en Interaction Design vindt de stage plaats in het vierde jaar. Bij de studierichtingen Crossmedia Design en Creative Writing in het derde jaar. Studenten van deze twee studierichtingen kunnen echter ook kiezen voor een uitwisseling met een buitenlandse kunstopleiding. De deeltijdopleiding Graphic Design kent geen stage.

De praktijkdocenten zijn als ontwerper, illustrator, schrijver of striptekenaar werkzaam in de beroepspraktijk. Zij brengen deze ervaring en projecten in in het onderwijs. Bovendien wordt regelmatig gebruik gemaakt van gastdocenten, eveneens uit de beroepspraktijk. Net als bij de andere studierichtingen, bezoeken studenten regelmatig musea, exposities en studio's van ontwerpers.

Inhoud

Standaard 3: De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De opbouw, inhoud en samenhang van de programma's maken het mogelijk dat studenten de eindkwalificaties bereiken. De commissie is van mening dat de studierichtingen adequaat inspelen op de actualiteit en daaruit ook de juiste ontwikkelingen en trends opnemen in de programma's.

Fashion Design

De studierichting Fashion Design heeft een vast rooster. Daarbinnen is elk jaar ruimte gereserveerd voor een uitvoerperiode van enkele werken waarin studenten hun eigen ontwerpen en / of collectie realiseren.

Het eerste jaar van de studierichting Fashion Design heeft, zo stelt de kritische reflectie, een selecterend

karakter. In het eerste jaar worden bij studenten vastgeroeste en clichématige denkbeelden over mode doorbroken. Studenten maken kennis met ontwerpmethoden en een eigen, originele ideeëvorming wordt op gang gebracht. Studenten krijgen in het eerste jaar kennis en vaardigheden aangeboden op het gebied van kleurenstudie, tekenen, materialen en vervaardigingstechnieken. Tijdens klassikale werkbesprekingen worden studenten gestimuleerd hun mening te vormen en deze te plaatsen in de recente ontwikkelingen in het vakgebied. In het eerste jaar volgen studenten vakken als Beeldgrammatica, Experimenteel ontwerpen, Kunstgeschiedenis, Modeltekenen, Modeontwerpen en –tekenen, Textiles en Patroontekenen.

In het tweede jaar ligt de nadruk op het verbreden van de vakkennis en het aanleren van vakgerichte verdieping. In het tweede jaar wordt, zo vermeld de kritische reflectie, de basis voor het vakmanschap gelegd. In het eerste semester vindt een buitenlandse excursie plaats. Naast de vakken op het gebied van modeontwerpen en –tekenen, textiles en patroontekenen volgen studenten in het tweede jaar onder andere de vakken Fotografisch Beeld, Grafisch ontwerpen en uitvoeren.

In het derde en vierde jaar vindt verdieping plaats. In het derde jaar staat daarbij de relatie met de beroepspraktijk centraal. Middels het eerder genoemde groepsproject Collectie Arnhem in het eerste semester en de stage in het tweede semester maken studenten kennis met de beroepspraktijk. Het project heeft een omvang van 15 EC en wordt uitgevoerd in de minorruimte. Ook volgen studenten in het derde jaar vakken als Modeontwerpen, Machinaal breien, Modeteken, Moulage en Patroontekenen. Het derde jaar wordt afgerond met een intensieve ontwerpworkshop.

Het vierde jaar is gericht op ontwerpen en het ontwikkelen van een eigen handschrift. Studenten worden in dit jaar door drie ontwerpdocenten begeleid bij het ontwerpen van een evenwichtige eindexamencollectie /-project. Daarnaast krijgt de ontwikkeling van een presentatieportfolio veel aandacht. Ook vinden er regelmatig werkbesprekingen plaats met experts uit de beroepspraktijk. In het eerste semester hebben de opdrachten een voorbereidend karakter voor de eindexamencollectie. Het tweede

semester is gericht op het ontwerpen, uitvoeren en presenteren van de eindexamencollectie.

De studierichting maakt onderscheid in twee afstudeerrichtingen: Fashion Design 2D en Fashion Design 3D. Bij de laatste ontwerpen een kledingcollectie. Fashion Design 2D is bedoeld voor studenten die meer affiniteit hebben met het ontwerpen van designs, het ontwerpen van materialen of fotostyling. Deze specialisatie richten zich veelal op het platte vlak. Voor studenten die zich hierop willen richten worden gespecialiseerde gastdocenten ingezet. De kritische reflectie vermeldt dat de overgrote meerderheid van studenten afstudeert in Fashion Design 3D.

De commissie heeft tijdens de visitatie enthousiaste en betrokken studenten gesproken. Desgevraagd hebben ze aangegeven dat ze door de opleiding uitgedaagd worden hun eigenheid als modeontwerper te ontwikkelen.

De commissie is zeer enthousiast over de inhoud van het programma, dat bestaat uit een goede mix van vakkennis, creativiteit en breedte en diepte. Ook de nadruk op het aanleren van discipline en een actieve werkhouding wordt door de commissie gewaardeerd.

De commissie vindt dat de studierichting zich meer moeite zou kunnen getroosten om het honoursprogramma onder de aandacht van studenten te brengen. Voor enkele excellerende studenten zou een interfacultair traject een waardevolle toevoeging kunnen zijn, meent de commissie.

Product Design

De studierichting Product Design kent vier domeinen: personal, societal, environmental en material sense. In het eerste en tweede jaar komen alle domeinen in de vakken aan bod. In het derde jaar kiest de student het domein waarin hij/zij zich gaat specialiseren.

Naast de domeinen maakt de studierichting onderscheid in vier leerlijnen: de ontwerp leerlijn, de technische vaardigheden leerlijn, de theorie leerlijn en de reflectieve leerlijn. In de ontwerp leerlijn ontwikkelen studenten hun creërend vermogen als ontwerper en het gehele ontwerpproces van idee tot prototype. In de eerste twee jaar van de opleiding

worden studenten daarin middels ontwerp opdrachten in gestuurd. In de laatste twee jaar van de opleiding zijn de opdrachten vrijer en maken studenten eigen ontwerp opdrachten. Daarnaast voeren studenten in deze periode opdrachten uit voor echte opdrachtgevers. In de technische vaardigheden leerlijn leren studenten ondersteunende technische vaardigheden. De theorie leerlijn biedt studenten theoriekennis inzake filosofie, design onderzoek, kunstgeschiedenis en –beschouwing. De theorie wordt aangeboden in relatie tot het ontwerpen. Bij de reflectieve leerlijn staat de eigen positionering in het vakgebied centraal. Het portfolio is daarin een belangrijk onderdeel.

Het eerste jaar van de opleiding heeft een oriënterend, verwijzend en selecterend karakter. Ook brengt het eerste jaar de ideevorming van studenten op gang en worden vastgeroeste ideeën over productvormgeving doorbroken. Studenten maken kennis met verschillende ontwerpmethoden en krijgen gerichte ontwerp opdrachten. Studenten volgen vakken als Design geschiedenis, Keramische vaardigheden, Design onderzoek principes, Interieur ontwerp, Materiaal onderzoek en Concept en ontwerp. Onderdeel van het tweede semester is een buitenlandse excursie met tweedejaars studenten.

Het tweede jaar is gericht op verbreding van de kennis en vaardigheden (het vakmanschap) en het ontwikkelen van een eigen visie op het vakgebied. Studenten volgen naast vakken als Filosofie, Keramische vaardigheden, Design onderzoek positie vakken op het gebied van Food design, Crafts, Tassen ontwerp en Workshop schoenen. In het tweede jaar worden design clinics en workshops met experts uit het werkveld georganiseerd.

In het derde jaar staat verdieping centraal, waarbij de focus ligt op de relatie met de beroepspraktijk. Middels de eerder genoemde vakken Externe Praktijk en de Collectie Arnhem vindt deze verdieping plaats. Studenten kiezen bovendien in het derde jaar een domein waarin ze zich willen specialiseren en ontwerpen daarbinnen een eigen testcollectie. In het eerste semester volgens studenten een verbredende minor en in het tweede semester ronden studenten hun scriptie af. Met de scriptie wordt het theorieonderwijs afgerond. Studenten volgen vakken als Filosofie, Scriptie, Vaktheorie Design, Inspiratieboek en Sieraden opdracht.

Het vierde jaar staat in het teken van de stage in het eerste semester en het onderzoeken, ontwerpen, uitvoeren en presenteren van het eindexamenwerk in het tweede semester. In het vierde jaar volgen studenten ook vakken, bijvoorbeeld Product visie en Design proces.

De studenten Product Design met wie de commissie tijdens de visitatie gesproken heeft, zijn zich bewust van de vier studiedomeinen die recentelijk zijn ingevoerd. Ze hebben desgevraagd opgemerkt dat de domeinen het makkelijker maken om zich te verhouden tot andere ontwerpers in hetzelfde domein en zich te verdiepen. Tegelijkertijd is opgemerkt dat een domein geen strikt keurslijf is. Het is ook mogelijk om in meerdere domeinen of op de kruispunten tussen domeinen als ontwerper actief te zijn.

De commissie heeft tijdens de visitatie met diverse gesprekspartners gesproken over de rol van ondernemerschap in het programma. Door docenten is daarover opgemerkt dat dit enerzijds benaderd wordt vanuit het vermogen en de durf om risico te nemen. Anderzijds worden gastsprekers uitgenodigd om te vertellen over hun ervaringen in de overgang van opleiding naar beroepspraktijk. Verder is opgemerkt dat studenten gestimuleerd worden bij hun eindexamen samen te werken met een bedrijf. Bij het project Collectie Arnhem werken studenten in een grote groep aan een eigen collectie, van ontwerp en financiering tot marketing en productie. Studenten doorlopen dan de hele ontwerp-cyclus.

De commissie ondersteunt de recente invoering van de vier studiedomeinen. Daarmee wordt het onderwijs gestructureerd en wordt recht gedaan aan de ontwikkelingen in het werkveld. De commissie heeft ook waardering voor het bewuste beleid van de studierichting om meer contact met de buitenwereld aan te gaan. Dit wordt door studenten gezien en gewaardeerd. De commissie raadt de studierichting aan te onderzoeken welke positie ondernemerschap in het programma kan innemen.

Interieurarchitectuur / Ad interieurvormgever

De studierichtingen vermelden de relatie tussen de competenties, leerdoelen en beoordelingscriteria in de vakbeschrijvingen. In de competentiematrix die voor beide studierichtingen is opgesteld, wordt de

relatie tussen de vakken en de competenties weergegeven.

Beide studierichtingen zijn opgebouwd rondom een aantal leerlijnen: de integrale ontwerpleerlijnen Praktijkstudie I&II, de leerlijn Kunst & Reflectie, de leerlijn Technische Vaardigheden en de leerlijn Beroepsvoorbereiding. De leerlijnen borgen de samenhang in het programma. Daarnaast kennen beide studierichtingen zogenaamde vrije studiepunten. Deze punten kunnen studenten benutten voor het bezoeken van beurzen, lezingen of tentoonstellingen.

De leerlijnen komen in alle studiejaar terug, waarbij de integrale ontwerpleerlijnen Praktijkstudie I en II het meest omvangrijk zijn. In deze leerlijnen vindt de integratie plaats en komen alle leerlijnen samen. In deze leerlijn staat het leren ontwerpen centraal en komen de ontwerpvakken Interieur_ruimte en Interieur_tijd aan bod. Bovendien volgen studenten vakken op het gebied van meubelontwerpen, toegepast ontwerp en handtekenen. In het derde jaar van de reguliere opleiding is de minor onderdeel van de ontwerpleerlijn. In de integrale leerlijn wordt zoveel mogelijk gewerkt met opdrachten uit de reële beroepspraktijk.

De leerlijn Kunst & Reflectie omvat de theorievakken en studiereizen. De leerlijn technische Vaardigheden omvat de cursussen in de werkplaatsen en ICT cursussen. Stage, het vak Arteconomie, vakspecifieke technische theorie en lessen in kunst studeren zijn onderdeel van de leerlijn Beroepsvoorbereiding. Tijdens de eerder genoemde projectwerken werken studenten samen met studenten uit andere disciplines en met gastdocenten uit de beroepspraktijk. Met uitzondering van het examenjaar, kent elk jaar een studiereis.

Het programma van de Ad-studenten is in de eerste drie semesters grotendeels gelijk aan dat van de bachelorstudenten. In het vierde semester vindt voor Ad-studenten de stage en het afstuderen plaats (beide onderdeel van de leerlijn Beroepsvoorbereiding). Bachelorstudenten werken daarna met name aan hun ontwerpvaardigheden, hun visie als ontwerper en hun standpunt in het vakgebied. Voor deze studenten vindt in het vierde jaar de stage en het afstuderen plaats (ook als onderdeel van de leerlijn Beroepsvoorbereiding).

Beide programma's worden op dit moment geactualiseerd en vernieuwd naar aanleiding van de vernieuwde beroeps- en opleidingsprofielen.

De commissie heeft tijdens de visitatie met diverse gesprekspartners gesproken over de verschillen tussen de bacheloropleiding en de Ad-opleiding. Daarbij is door studenten naar voren gebracht dat binnen het bachelorprogramma meer tijd en aandacht is voor de persoonlijke ontwikkeling van de student en het onderzoekende vermogen. De Ad-opleiding heeft meer aandacht voor presentatie. Studenten kunnen na de Ad-opleiding instromen in het derde jaar van de bacheloropleiding. Docenten en studenten hebben desgevraagd opgemerkt dat de opdrachten in de reguliere bacheloropleiding meer complex zijn dan in de Ad-opleiding. De bacheloropleiding is meer gericht op experiment en ontwerpen, de Ad-opleiding op het onderzoeken van onderdelen van het ontwerp. In vergelijking met een mbo-opleiding op het gebied van interieurarchitectuur is in de Ad-opleiding meer aandacht voor het ontwikkelen van concepten en de presentatie en communicatie daarvan.

De Ad- en bachelorstudenten met wie de commissie tijdens de visitatie gesproken heeft, zijn tevreden over het programma. Het is de commissie opgevallen dat de visie van de studierichting (zie de inleiding) nog niet is ingedaald bij de studenten. Studenten hebben desgevraagd opgemerkt dat zij weinig contact hebben met andere architectenopleidingen binnen ArtEZ. De commissie raadt de studierichtingen aan contact en kruisbestuiving tussen deze disciplines en studierichtingen te onderzoeken.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met docenten gesproken over de technische aspecten van het vak. Daarbij is duidelijk geworden dat dit een belangrijk onderdeel is van het programma. Studenten krijgen bijvoorbeeld les in technisch tekenen, detailtekenen en constructievormgeving. Ook lopen studenten mee met een bouw in de praktijk. Daarnaast worden voor specifieke zaken zoals lichttechniek en kozijnen gastdocenten ingezet. De commissie waardeert de aandacht in het reguliere bachelorprogramma voor de technische aspecten van het vak. Zij raadt de studierichting aan dit zorgvuldig te bewaken.

Media & Graphic Design

De kritische reflectie stelt dat de studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic Design een aantal vergelijkbare kenmerken hebben. Zo ligt in de eerste twee jaar de nadruk op de beeldende en inhoudelijke ontwikkeling van studenten. Dit komt tot uitdrukking in de aandacht voor creërend vermogen en het vermogen tot kritische reflectie in de diverse vakken. In de laatste twee jaar krijgt het vermogen tot samenwerken en het organiserend vermogen van studenten meer nadruk.

Studenten van de studierichtingen Animation Design, Comic Design, Graphic Design en Illustration Design (alle te Zwolle) volgen in het eerste semester van het eerste jaar deels een gezamenlijk programma, van drie dagen per week. De overige twee dagen krijgen ze les in hun eigen vakgebied. De studierichtingen kennen een vergelijkbare indeling in vakken, die elk jaar terugkeert: cluster praktijkstudie en cluster overig. Onderdeel van het eerste jaar is een gezamenlijke, interdisciplinaire studiereis naar Berlijn, voor alle studierichtingen en diverse inspiratielezingen. Het eerste jaar van deze studierichtingen wordt afgerond met het multidisciplinaire Stadsfestival.

Studenten van de studierichtingen Comic Design en Animation Design krijgen in de hoofdvakken les in heterogene groepen, met studenten van verschillende studie jaren. De studierichtingen willen daarmee stimuleren dat studenten ook van elkaar leren en elkaar inspireren en begeleiden. Bij de studierichting Illustration Design werken studenten van alle jaren samen aan een thema tijdens de zogenaamde projectweken.

Comic Design

De studierichting Comic Design verbindt vertellen, verbeelden en vormgeven met elkaar. In het vak Storytelling, dat als rode draad in de eerste drie jaar een belangrijke rol inneemt, wordt de relatie tussen tekst en beeld gelegd. Ook het vak Teken en is een belangrijk onderdeel van het programma. In dit vak leren studenten een eigen, onderscheidend handschrift ontwikkelen. Studenten worden uitgedaagd hun eigen kwaliteitscriteria te onderzoeken en te definiëren. Daarmee wil de opleiding bij studenten een denkproces op gang brengen wat resulteert in de eigen positiebepaling van studenten.

In het eerste jaar maken studenten kennis met het vakgebied en de technische vaardigheden. Studenten volgen vakken als Comic Design 1 en 2, Filosofie, Teken en, Individueel onderzoek, Storytelling en Fotografie. Het tweede jaar is gericht op verdieping en experimenteren. Studenten krijgen de ruimte om te experimenteren met verschillende technische middelen en met vorm-onderzoek. Ook krijgt het ontwikkelen van verhalen aandacht. In de vakken (die vergelijkbaar zijn met die van het eerste jaar) vindt verdieping plaats.

In het derde jaar staat persoonlijke verdieping centraal. Eigen interesses en voorkeuren spelen een steeds belangrijkere rol in het onderzoek en in het eigen verhaal. Het derde jaar omvat de minor (15 EC in het eerste semester) en specialisatie en verdieping in het tweede semester. Naast de vakken Comic Design 1 en 2, Teken en Filosofie, volgen studenten vakken als Arteconomie, Kunstgeschiedenis en Webdesign.

Het vierde jaar omvat in het eerste semester de stage (13 EC), de scriptie (7 EC), het vak Comic Design en een internationale studiereis en in het tweede semester het afstuderen. Het afstuderen omvat een eigen productie en een individuele toegepaste examenopdracht.

De commissie heeft tijdens de visitatie enthousiaste studenten gesproken. Studenten hebben tijdens de visitatie opgemerkt dat ze met name enthousiast zijn over de vakken op het gebied van waarnemingsteken en filosofie. Het programma omvat studiereizen naar stripbeurzen en lezingen. Ook hebben studenten tijdens het bootcamp internationale contacten gelegd met Duitse en Belgische studenten. Studenten hebben aangegeven dat theorie geïntegreerd wordt met praktijk. Zo hebben zij voor kunstgeschiedenis een geschiedenisstrip gemaakt. De commissie vindt dit positief.

Illustration Design

In de studierichting Illustration Design neemt spelenderwijs experimenteren met materialen, technieken, beeld, verhaal, inhoud en vorm een belangrijke plaats in. De kritische reflectie stelt dat studenten, door te spelen, steeds nieuwe ingangen zoeken om te komen tot oprechte en authentieke beelden en verhalen. Studenten worden gestimuleerd rich-

ting te geven aan hun eigen werk en daarop continu te reflecteren.

In het eerste jaar, ligt na het gemeenschappelijke eerste semester met de studierichtingen Comic Design en Animation Design, de nadruk op het doorbreken van vooroordelen bij studenten ten aanzien van het illustratorschap. Studenten volgen vakken als Illustratie Verhaal, Illustratie Redactioneel, Tekenen, Beeldend onderzoek, Typografie en Individueel Onderzoek. In het tweede jaar wordt de ontwikkeling van een eigen verhaal en beeldtaal steeds belangrijker. De vakken bieden een verdieping ten opzichte van het eerste jaar. Het tweede jaar kent ook een internationale studiereis.

Het derde jaar staat in het teken van persoonlijke verdieping. Net als bij de studierichtingen Animation Design, Comic Design en Graphic Design (Zwolle) vindt in het eerste semester de minor plaats (15 EC) en is het tweede semester gericht op verdieping en individuele specialisatie. Ook is er veel aandacht voor het ontwikkelen van het vermogen tot zelfreflectie en zelfstandigheid. Daarnaast is in het derde jaar plaats ingeruimd voor een internationale studiereis (uitwisseling).

Het vierde jaar staat in het teken van positiebepaling. Er zijn geen ingeroosterde lessen, studenten worden individueel begeleid. Studenten schrijven bij de start van het vierde jaar een positiebepaling. Dit is een groeidocument waarin de student de inhoudelijke richting van zijn werk en de positiebepaling binnen het vakgebied beschrijft. De positiebepaling is van invloed op de stage (12 EC) en de scriptie (7 EC) in het eerste semester en het afstudeerwerk (inclusief presentatie en referaten) in het tweede semester.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat studenten enthousiast zijn over deze studierichting, de vakkennis van docenten en de internationale uitwisseling.

Animation Design

De kritische reflectie stelt dat de opleiding gekenmerkt wordt door een integrale benadering van kennis, vaardigheden en attitude. De eerste twee jaar staan in het teken van leren animeren: beweging precies, geloofwaardig en expressief animeren. Studenten volgen onder andere de hoofdvakken

Animation Design I en II, Storytelling, Individueel onderzoek, Tekenen en Typografie. Bovendien volgen zij vakken als Kunstgeschiedenis, Filosofie en Technische instructies. In het eerste jaar verkennen studenten het vakgebied en de technische grondbeginselen van het animeren. Ook is er in de eerste twee jaar ruimte om te experimenteren met verschillende technische middelen en vormonderzoek. Studenten werken daarnaast in het tweede jaar aan het ontwikkelen van verhalen.

Het derde jaar biedt persoonlijke verdieping. Op basis van het hun persoonlijke voorkeur of interesse en hun beeldende kwaliteiten voeren studenten onderzoek uit. In het eerste semester volgen studenten een minor (15 EC), in het tweede semester vindt verdieping en specialisatie plaats. In het derde jaar vindt ook een internationale studiereis plaats. Studenten volgen vakken als Animation Design 1 en 2, Individueel onderzoek, Webdesign, Filosofie en Artecconomie.

In het eerste semester van het vierde jaar vindt de stage plaats en schrijven studenten hun scriptie. Het laatste semester staat in het teken van het afstuderen, met een productie die het persoonlijke talent en ambitie van de student laat zien. Daarnaast krijgen studenten een individuele toegepaste examenopdracht te maken.

De commissie heeft tijdens de visitatie onder andere gesproken over de feedback die studenten van hun docenten en medestudenten krijgen. Daarbij is duidelijk geworden dat de studenten bij het onderdeel animatie (in het eerste jaar) elke week een kort filmpje maken dat bekeken wordt door de hele groep. Studenten durven elkaar daarbij commentaar te geven en te helpen. De feedback van docenten verschildt. De ene docent legt meer nadruk op het technische aspect en de andere op het verhalende. Studenten zouden in het programma graag meer aandacht zien voor theorie en geschiedenis van animatie. De commissie deelt deze opvatting.

Graphic Design Zwolle

De studierichting Graphic Design Zwolle kenmerkt zich door de aandacht voor onderzoek, analyse, narratie (storytelling) en interactie. In het derde jaar wordt de nadruk gelegd op Visual Identity. Daarbij leren studenten hun kennis en vaardigheden toepassen op het gebied van identiteitsvraagstukken. De

studierichting maakt onderscheid in zes leerlijnen, die de samenhang in het programma borgen: de inhoudelijke leerlijn, de theoretische leerlijn, de leerlijn beeld, de leerlijn grafisch, de leerlijn typografie en de leerlijn techniek.

Na het gemeenschappelijke eerste semester van het eerste jaar van de Zwolse studierichtingen verkennen studenten in het tweede semester het vakgebied van Graphic Design en de bijbehorende technieken. Studenten volgen vakken op het gebied van Graphic Design 2D en 3D, Typografie, Filosofie, Kunstgeschiedenis en Storytelling.

In het tweede jaar wordt de basiskennis verder uitgebreid, worden studenten losgemaakt van eigen patronen en wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een onderzoekende houding. Studenten worden daarbij gestimuleerd een eigen beeld en beeldtaal te onderzoeken en ontwikkelen. Studenten volgen vergelijkbare vakken als in het eerste jaar, waarbij verdere verdieping plaatsvindt. In het tweede jaar vindt ook een projectweek en een internationale studiereis plaats.

Het derde jaar staat thans in het teken van Visual Identity. Visual Identity is een visie die in samenhang vanuit diverse vakken wordt belicht. Ook de minor GD3D staat in het teken van dit thema. Studenten kiezen een verdieping met deze visie in tentoonstellingsontwerp, bewegwijzering of verpakking of communicatie in de publieke ruimte. Een serie van lezingen geeft zicht op thema's of voorbeelden en het belang van de maatschappelijke context.

Het vierde jaar is gericht op afstuderen en voorbereiding op de beroepspraktijk. In het eerste semester vindt de stage (22 EC) plaats en schrijven studenten hun scriptie (7 EC). In het tweede semester wordt het afstudeerproject uitgevoerd.

Zwolse studenten hebben tijdens de visitatie opgemerkt dat de stage in van de studierichting Graphic Design Zwolle niet internationaal georiënteerd is en hebben daar ook geen behoefte aan. De voorbereiding op de stage begint ruim van te voren, met presentatietrainingen en het aanschrijven van bedrijven. Studenten zijn zelf verantwoordelijk voor het vinden van een stageplek.

Het is de commissie tijdens de visitatie opgevallen dat studenten de studierichtingen Grafisch Design in Zwolle en Arnhem de verschillen tussen beide studierichtingen goed weten te benoemen. Bij de studierichting in Zwolle staat het verhalende centraal terwijl in Arnhem de nadruk ligt op typografie, onderzoek en het gebruik van diverse technieken om de resultaten van het onderzoek te visualiseren.

De commissie constateert dat de studierichting Graphic Design Zwolle een traditionele signatuur heeft, waarbij een grote nadruk ligt op ambacht en handmatigheid. De commissie is van mening dat een dergelijke studierichting in zichzelf bestaansrecht heeft. Echter, de traditionele handmatigheid heeft het risico ouderwets over te komen. De studierichting Graphic Design Zwolle zou in de ogen van de visitatiecommissie meer moeten onderzoeken wat handmatigheid in deze tijd betekent.

De gedachte achter het Visual Identity accent in het derde jaar vindt de commissie positief, maar de resultaten daarvan waren tijdens de visitatie nog niet duidelijk zichtbaar. Ook vraagt de commissie zich af of het accent in het derde jaar niet wat aan de late kant in de studie gelegd wordt. De commissie raadt de studierichting Graphic Design Zwolle aan het contact met actuele digitale ontwikkelingen, de huidige maatschappelijke context en het 'nu' nadrukkelijker in de studie terug te laten komen.

Graphic Design Arnhem (voltijd en deeltijd)

De Arnhemse Graphic Design studierichting kenmerkt zich, zo stelt de kritische reflectie, door de nadruk op research based design, conceptontwikkeling en typografie. In het programma is ingericht rondom vier leerlijnen: design research, typografie, theorie / filosofie en interaction design (deze laatste is nog in ontwikkeling). Met deze leerlijnen wordt de inhoudelijke samenhang binnen het programma bewaakt. De leerlijnen komen in elk jaar aan bod.

Het eerste jaar heeft een oriënterend karakter. Studenten maken kennis met de basisbeginselen van typografie, grafisch ontwerpen en research in vakken als Spatial Design, Grafisch Ontwerpen, Typografie, Beeldgrammatica, Teken en Ontwerpmethodiek. Daarnaast krijgen studenten cursussen op onder andere het gebied van zeefdrukken, boekbinden, hout en keramiek.

In het tweede jaar ligt de nadruk op verdieping en onderzoek. Studenten leren een eigen benaderingswijze van het vakgebied ontwikkelen. Studenten volgen vakken als interaction Design, Audiovisueel ontwerpen, Fotografie, Vakgeschiedenis, Filosofie & Design en Grafisch ontwerpen.

In het derde jaar staat praktijkgerichte research centraal. Studenten ontwikkelen hun eigen methodieken van critical research. In het eerste semester kiezen studenten een verdiepende minor (Conceptual Type Design of Design Critique), gericht op verdere specialisatie in het tweede semester. Daarbij kunnen studenten (aansluitend op de minor) kiezen uit de specialisaties typografie of redactioneel ontwerpen. Bovendien volgen studenten in het derde jaar ook vakken op het gebied van kunstgeschiedenis, grafisch ontwerpen en audiovisueel ontwerpen.

Het vierde jaar staat in het teken van de eindstudie. Dit omvat de stage (10 EC), de scriptie (10 EC), vormgeving van de scriptie (10 EC) en twee ontwerpopdrachten van elk 15 EC.

De studenten met wie de commissie gesproken heeft zijn enthousiast over de opleiding. De opleiding biedt hen diepgang en verbreedt hun wereldbeeld. Ook leren studenten wat het ontwerpproces inhoudt en meer te bereiken met hun ontwerpen. Schrijfvaardigheden komen volgens de studenten in voldoende mate aan bod en resulteren uiteindelijk in de scriptie. Bij de werkgroepen inzake kunstgeschiedenis en –beschouwing schrijven de studenten essays. Ten aanzien van de deeltijdopleiding is opgemerkt dat studenten de aankondigingen van lezingen of exposities regelmatig te laat ontvangen.

Interaction Design

De studierichting profileert zich, volgens de kritische reflectie, als een ontwerpopleiding met een theoretische basis. De interactieve ontwerpconcepten en –uitgangspunten vormen de basis voor de vormgeving en overdracht van interactieve informatie.

In studiejaar 2014 – 201 worden drie leerlijnen ingevoerd: Interaction & Information Design, Audiovisual Narratives en Physical Computing.

Het eerste jaar heeft een informatief en instructief karakter. Studenten krijgen inzicht in elementaire interactieve en informatieve processen. Ook krijgen

ze kennis van software en programmeertalen aangeboden. Het doel is dat studenten met de basis-kennis, -theorie en -vaardigheden de principes van interactie leren begrijpen en leren toepassen in ontwerpprocessen. Het eerste jaar omvat vakken als Beeldgrammatica, Computervaardigheden, Interaction Design, Ontwerpmethodiek, Reverse Design, Kunstgeschiedenis en Scripting.

In het tweede jaar verkennen en ontwikkelen studenten nieuwe vormen van interactieve informatieoverdracht. Het tweede jaar wordt gekenmerkt door verdieping en experiment. Het onderwijs krijgt vorm in thematische workshops, onder andere op het gebied van Web Design, Information Architecture, MediaArt en Audio Visual Design.

In het derde jaar vindt specialisatie plaats en voeren studenten langlopende ontwerpprojecten uit die voorkomen uit de beroepspraktijk. Daarnaast omvat het derde jaar in het eerste semester de minor (15 EC) en in het tweede semester een studiereis.

Het laatste jaar omvat de stage (10 EC), de scriptie (10 EC), de vormgeving van de scriptie (10 EC) en de realisatie van twee ontwerpprojecten (elk 15 EC).

Tijdens de visitatie hebben studenten aangegeven dat de opleiding het grensvlak van nieuwe technologie en vormgeving onderzoekt. Docenten zijn volgens de studenten goed op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen in het vakgebied. Binnen de opleiding is sprake van samenwerking tussen docenten en studenten, waarbij samen nieuwe oplossingen gezocht worden. De studenten hebben het gevoel, zo bleek tijdens de visitatie, dat zij samen met hun docenten het vakgebied vorm geven. Het programma omvat onder andere excursies en werkweken naar Berlijn en Oostenrijk en studiobezoeken.

De commissie constateert dat zowel het vakgebied als de studierichting relatief nieuw zijn. Zij heeft waardering voor de wijze waarop de studierichting daarmee omgaat. In dialoog tussen docenten en studenten worden de grenzen van het vakgebied en de nieuwe technologieën verkend en verlegd.

Crossmedia Design

Van studenten wordt verwacht dat zij kennis van en voeling moeten hebben met alle soorten media, van drukwerk tot sociale media en van stilstand tot

bewegend beeld. De opleiding hanteert daarbij als uitgangspunt dat alle media van dezelfde (visuele) elementen gebruik maken: vlak, vorm, kleur, kader, verhouding, relatie en context. In het eerste deel van de opleiding staan deze basiselementen centraal, waarna ze in het tweede deel worden toegepast in verschillende media en contexten. Omdat het vakgebied zo breed is, kent de opleiding geen structurele specialisatie. Wel kunnen studenten zich op basis van hun talenten en interesses richten op bepaalde aspecten van het media domein en hun eigen vak vormgeven. Het programma kent een aantal kernvakken (Ontwerpmethodiek, Grafisch Ontwerpen, Scenario, Typografie en Illustratie) die gedurende het programma terugkeren.

De opleiding start met een gemeenschappelijk eerste semester met studenten van de bacheloropleiding Fine Art. In dit semester leren studenten omgaan met verschillende technieken zoals fotografie, schilderen, tekenen, keramiek, beeld en media. Het eerste jaar heeft een algemeen beeldend en vormend karakter. In het tweede semester volgen studenten vakken als Mediakennis, Grafisch ontwerpen, Grafische technieken en Beeldgeneratie.

In het tweede jaar krijgen studenten een beeld van alle ontwerpelementen en leren zij inzicht in het hun eigen interesses en de voor hen relevante ontwerpmethodieken. Reflectie op het eigen en andermans werk krijgt in deze fase een belangrijkere rol. In deze fase komen ook de eerder genoemde kernvakken aan bod.

In het derde jaar ontwikkelen studenten hun eigen visuele taal of stijl. Middels individuele en groepsopdrachten krijgen ze ruimte om hun ideeën uit te werken en te experimenteren. Ook maken studenten een keuze voor één of meerder media. In het tweede semester vindt de stage (of uitwisseling) plaats en starten studenten met het schrijven van de scriptie. Ook in het derde jaar komen de kernvakken aan bod.

Het vierde jaar bestaat uit de minor (15 EC), onderzoek voor het eindexamenthema en het afstudeerproject (25 EC). Verder komen in het vierde jaar ook vakken op het gebied van Ontwerpmethodiek, Interactief / website en Theorie aan bod.

Studenten herkennen en waarderen de ruimte die ze krijgen om te experimenteren, zo concludeert de commissie. Het onderdeel kunstbeschouwing vinden studenten inspirerend, daarbij komt kunstgeschiedenis aan de orde en laat de docent ook kunstwerken zien.

Creative Writing

De opleiding bestaat uit vier doorlopende en samenhangende leerlijnen: de vaktechnische leerlijn, de trainingsleerlijn, de integrale leerlijn en de studie-loopbaanleerlijn.

Bovendien komt een groot aantal vakken in elk jaar terug. Zoals bijvoorbeeld de vakinhoudelijke vakken Tekst & Stijl (gericht op proza), Tekst & Vorm (gericht op lyriek), theorievakken als Literatuurgeschiedenis en Bibliotheek / Lezen en beschouwen, onderzoek- en vormende vakken als Schrijven & Spreken, Schrijfatelier en Oriëntatie en beroepsvoorbereidende vakken zoals Programmamaken, Didactiek en Recenseren.

Het eerste jaar heeft een oriënterend en informatief karakter. Studenten krijgen een beeld van de grondbeginselen van het schrijven en beoordelen van literair werk. De kritische reflectie stelt dat training van de zogenaamde 'schrijfspier' centraal staat. Dit betekent dat studenten veel teksten schrijven. Daarnaast maken ze kennis met de verschillende genres, van fictie tot poëzie en scriptschrijven. Het tweede jaar wordt gekenmerkt door verdieping. Studenten worden uitgedaagd middels oriënterend onderzoek een eigen persoonlijke schrijfstijl te ontwikkelen. Ook krijgen studenten inzicht in hun literaire vermogens. De eerder genoemde vakken komen in beide jaren aan bod.

Het derde jaar is gericht op de beroepspraktijk. Naast de stage (12 EC) maken studenten opdrachten die ontleend zijn aan de praktijk en vertaald worden in literaire concepten. In het derde jaar zijn de eerder genoemde leerlijnen en vakken ook zichtbaar aanwezig.

Het vierde jaar staat in het teken van het afstuderen. Dit omvat een onderzoek, de scriptie en de uitwerking en presentatie van een afstudeeropdracht. Het vierde jaar wordt momenteel verder uitgewerkt. Vanaf studiejaar 2014 – 2015 zullen de eerste studenten in het vierde jaar instromen.

De commissie heeft tijdens de visitatie met studenten gesproken over de sfeer binnen de studierichting en de opmerking van het eerste cohort studenten over aanloopproblemen. De visitatiecommissie heeft in de verdere gesprekken vastgesteld dat bij de latere cohorten deze problemen niet ervaren werden. Wel meent de commissie dat de studierichting de blik verder kan gaan verbreden. Het is begrijpelijk dat in een opstartfase er met een hecht team en eensgezindheid aan de opzet van een nieuwe studierichting wordt gewerkt. Nu deze opzet succesvol blijkt te gaan worden kan Creative Writing verder om zich heen kijken om met andere, wellicht internationale, (gast)docenten meer verschillende invloeden te introduceren.

Theorie en onderzoek

De visitatiecommissie heeft van alle studierichtingen de gebruikte literatuur bekeken en constateert dat deze voldoende relevant en actueel is.

De faculteit Art & Design heeft voor de propedeuse van al haar studierichtingen een nieuw theorieprogramma ontwikkeld (ThINK, Theorie in de Kunsten). Dit programma wordt met ingang van studiejaar 2014 – 2015 in alle bachelorstudierichtingen geïmplementeerd. Het wordt tevens ingevoerd in de bacheloropleiding Interieurarchitectuur en de Ad-opleiding Interieurvormgever. Het ThINK programma behandelt in vier blokken (met in totaal acht hoorcolleges en acht werkcolleges) belangrijke vragen in de kunst aan de hand van bespreking van vier systematisch historische tijdvakken (van 1750 tot 1990). Daarbij komen vragen aan de orde als ‘wat is kunst?’, ‘wat is een kunstenaar?’ en ‘waar staat de kunstenaar in de samenleving?’.

Uit de kritische reflecties blijkt dat het theorieonderwijs een belangrijk onderdeel is van de studierichtingen. Het theorieonderwijs wordt verschillend ingevuld.

Fashion Design

Zo krijgen studenten Fashion Design hoorcolleges en werkgroepen Kunstgeschiedenis in het eerste jaar (Theorie in Praktijk). Ook in het tweede jaar volgen zij werkgroepen op het gebied van Kunstgeschiedenis en Mode & Cultuur. In het derde jaar schrijven

studenten een essay Kunstgeschiedenis. De studierichting Fashion Design heeft in studiejaar 2013 – 2014 het vak Research ingevoerd. In dit vak onderzoeken vierdejaars studenten in het eerste semester een voor hun eindexamen relevant thema. Dit thema is gebaseerd op een persoonlijke interesse of fascinatie van de student. De studierichting wil met dit vak de aandacht voor onderzoek versterken en onderzoek meer nadrukkelijk relateren aan het eindexamentraject.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met verschillende betrokkenen gesproken over het theorieonderwijs. Bij de studierichting Fashion Design is de scriptie in de regel gerelateerd aan het werk dat studenten maken. Docenten van de studierichting Fashion Design hebben opgemerkt dat in het vierde jaar het vak research dit studiejaar voor het eerst is uitgevoerd. Daarbij hebben studenten zich verdiept in een onderwerp waarover ze uiteindelijk een kort artikel schrijven.

Product Design

Bij de studierichting Product Design wordt, zoals eerder opgemerkt, het theorieonderwijs in het derde jaar afgerond met het schrijven van de scriptie. Het theorieonderwijs van de eerste drie jaar omvat in het eerste jaar de vakken Filosofie, Kunstgeschiedenis hoorcollege, Design Geschiedenis theorie en Design onderzoek. In het tweede jaar omvat het eveneens Filosofie en Design onderzoek. Daarnaast volgen studenten in het tweede jaar de vakken Design theorie en Vaktheorie. In het derde jaar komt het theorieonderwijs tot uitdrukking in de vakken Filosofie, Scriptie en Vaktheorie design. In het laatste jaar schrijven studenten hun eindexamentekst. Bij het schrijven van deze tekst worden ze begeleidt door de docent filosofie.

De studierichting Product Design heeft in september 2013 twee nieuwe vakken op het gebied van theorie ingevoerd: Design onderzoek principes in het eerste jaar en Positionering in het tweede jaar. Daarmee wil de opleiding de relatie tussen theorie en de ontwerpvakken versterken.

Studenten van de studierichting Product Design hebben tijdens de visitatie desgevraagd aangegeven positief te zijn over het vak Filosofie. In dat vak leren zij op een andere manier kijken naar de maatschappij en ontwerpen. De studenten vinden dat het on-

derwijs op het gebied van theorie en onderzoek voldoende voorbereid op het schrijven van de scriptie. Per half jaar schrijven ze één tot twee essays in de theorie en filosofie vakken. In het vierde jaar voeren studenten individuele gesprekken met de docent filosofie over hun eindexamenteksten.

Interieurarchitectuur en Ad-Interieurvormgever

De studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-Interieurvormgever kennen verschillende beroepsgerichte theorievakken zoals Designhistorie, Filosofie, Kunstgeschiedenis, Architectuurgeschiedenis en –beschouwing. Deze zijn onderdeel van de leerlijn Kunst & Reflectie. In het kader van versterking van het theorieaanbod wordt de samenhang tussen deze vakken verbeterd.

Studenten hebben tijdens de visitatie opgemerkt dat de scriptie in de regel ingezet wordt als een theoretisch onderzoek ten behoeve van de ontwerpopdracht. Studenten zijn echter vrij om de relatie tussen scriptie en ontwerpopdracht te leggen.

Media & Graphic Design

Het theorieonderwijs binnen de studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic Design krijgt vorm in vakken als Kunst- en literatuurgeschiedenis, Filosofie, Communicatietheorie, Verhaalanalyse en Designgeschiedenis. Bovendien vindt in de praktijkstudie en projecten theorieonderwijs plaats, bijvoorbeeld in het uitvoeren van beeldend of persoonlijk onderzoek. Het theorieonderwijs heeft als doel bij studenten omgevingsgerichtheid, communicatieve vermogens, onderzoeksvaardigheden en kritische reflectie te ontwikkelen.

De studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic Design maken onderscheid in theoretisch onderzoek en artistiek onderzoek. Theoretisch onderzoek wordt vooral geoefend in de theorievakken, waarbij studenten in opdrachten bijvoorbeeld literatuur- en bronnen onderzoek moeten uitvoeren. Studenten leren bronnen verzamelen, redigeren, interpreteren en analyseren en daaruit relevante conclusies te trekken. Het onderwijs op het gebied van theoretisch onderzoek resulteert in de scriptie in het laatste jaar.

Vaardigheden op het gebied van artistiek onderzoek ontwikkelen de studenten middels ontwerpopdrachten tijdens de projectweken, workshops en praktijk-

vakken. Studenten leren tot nieuwe betekenissen, functies en vormen te komen, onafhankelijk te kunnen denken, het eigen ontwerpproces te monitoren en bij te sturen en risico's te nemen.

De Zwolse studierichtingen Animation Design, Comic Design, Graphic Design en Illustration Design kennen het vak Individueel onderzoek. Daarbij onderzoeken studenten actief hun eigen fascinaties en talenten, zowel vakmatig als persoonlijk. Uiteindelijk leidt dit tot een individuele positiebepaling in het werkveld als ontwerper met een eigen visie en (vorm) taal.

De commissie stelt vast dat in alle studierichtingen voldoende aandacht is voor theorie en onderzoek. Theorie krijgt over het algemeen in vorm in vakken op het gebied van Filosofie en Kunstgeschiedenis (of Literatuurgeschiedenis bij de studierichting Creative Writing). De commissie ondersteunt het voornemen van de faculteit om het ThINK programma in alle bachelorstudierichtingen te implementeren. De commissie constateert dat onderzoek onder andere betekenis krijgt in de zoektocht van studenten naar hun eigen persoonlijke verhaal, fascinatie en ontwerpstyl, wat uitmondt in een eigen positiebepaling in het vakgebied in het vierde jaar.

Internationalisering

Uit de kritische reflectie blijkt dat het internationaliseringsbeleid van de hogeschool nog in ontwikkeling is. De faculteit Art & Design heeft een notitie opgesteld inzake internationalisering. Belangrijke doelen daarvan zijn het vergroten van het mondiale bewustzijn van studenten, uitwisselen van ideeën over artistieke en het vergelijken van studierichtingen. Middels internationale netwerken zijn er voor studenten mogelijkheden om mee te doen aan uitwisselingstrajecten.

Uit de gevoerde gesprekken blijkt dat de studierichtingen periodiek te maken krijgen met internationale studenten. De voertaal in de meeste studierichtingen is echter Nederlands. Internationale studenten krijgen het theorieonderwijs in het Engels aangeboden.

De commissie stelt vast dat internationalisering vooral plaats vindt middels het organiseren van internationale studiereizen of uitwisseling van studenten. De studierichtingen Comic Design, Animation Design en Illustration Design hebben drie interna-

tionale studiereizen in het programma opgenomen. Ook is stage in het buitenland mogelijk.

De commissie raadt de opleiding aan te overwegen de studierichtingen (of een deel daarvan) in het Engels aan te bieden. Dit niet alleen om bij alle studierichtingen talentvolle internationale studenten aan te trekken maar ook om de internationale reputatie van een aantal studierichtingen (met name Fashion Design en Product Design) hoog te houden.

Samenhang

De samenhang in de studierichtingen wordt op verschillende manieren geborgd. Bij de studierichtingen Fashion Design, Product Design, Creative Writing en Graphic Design Arnhem spelen de leerlijnen daarin een belangrijke rol. Bij de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-Interieurvormgever is deze rol weggelegd voor de studiedomeinen en de leerlijnen. Bij de andere studierichtingen wordt de samenhang bewaakt door het aanbieden van kernvakken die in elk jaar terug komen (bijvoorbeeld bij de studierichtingen Crossmedia Design, Graphic Design Zwolle, Illustration Design, Comic Design en Animation Design).

Voor alle studierichtingen geldt dat het eigen, door studenten gemaakte werk centraal staat. Daarnaast leren studenten in alle studierichtingen hun eigen positie in het vakgebied te bepalen. Studenten worden gedurende de studierichtingen steeds meer uitgenodigd en uitgedaagd hun eigen richting te geven aan hun eigen werk en daarop te reflecteren.

De alumni met wie de commissie gesproken heeft zijn zeer positief over de studierichtingen. Ze waarderen de persoonlijke benadering, de kleinschaligheid en de aandacht voor procesmatig leren denken. De commissie heeft met hen onder andere gesproken over de aandacht voor ondernemerschap in de verschillende programma's. Daarbij is opgemerkt dat de aandacht voor feitelijke aspecten zoals marketing en belastingen beperkt is. Wel zijn ze, door de hoge studielast, de samenwerking met medestudenten en het zelf initiatief nemen tijdens de opleiding, in voldoende mate voorbereid op de praktijk en eigen ondernemerschap. De mate waarin de alumni in hun huidige werk aan ontwerpen toekomen verschilt. De alumni die als zelfstandig ondernemer werken zijn meer tijd kwijt aan organisatorische zaken. De alum-

ni in loondienst kunnen in verhouding meer tijd aan het ontwerpen besteden.

Vormgeving van het programma

Standaard 4: De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. Er is een grote diversiteit aan werkvormen, die aansluiten bij de verschillende toetsvormen. Feedback op of dialoog over het gemaakte werk speelt in alle studierichtingen een belangrijke rol. Daarbij krijgen studenten input van zowel docenten als medestudenten.

Fashion Design

De kritische reflectie stelt dat het werkveld hoge inzet, inzicht, toewijding en flexibiliteit van ontwerpers verwacht. Deze werkdiscipline wordt studenten daarom vanaf de start van de opleiding bijgebracht. Dat betekent veel contact- en zelfstudie uren. Het eerste jaar kent 23 contacturen, het tweede jaar 32, het derde jaar 30 en het laatste jaar 15.

Een belangrijk aspect van het didactische concept is de voortdurende dialoog tussen docenten en studenten. Daarmee wil de opleiding studenten kritisch en zelfbewust maken. Deze dialoog krijgt vorm in één op één gesprekken, groepsdiscussies en individuele werkbesprekingen. Daarnaast wordt in de eerste twee jaar gebruik gemaakt van klassikale lessen. In het derde en vierde jaar vindt de begeleiding, met uitzondering van het project Collectie Arnhem, individueel plaats.

Product Design

Zoals eerder opgemerkt wordt naarmate de opleiding vordert, meer zelfstandigheid van studenten verwacht. In de eerste twee jaar werken studenten vooral opdrachtgestuurd aan hun ontwerpen. In de laatste twee jaar sturen studenten hun eigen ontwerpproces en ontwerpen. Studenten worden in groepen en individueel begeleid. De laatste twee jaar ligt de nadruk op individuele begeleiding, in de vorm van individuele werkbesprekingen. De opleiding maakt vanaf de start gebruik van peer assessment als instrument. Studenten werken door de jaren heen in verschillende groepen en bespreken elkaars werk. Dit vindt plaats zowel tijdens de les, met docenten, als na de les, met elkaar.

De opleiding kent in het eerste en tweede jaar 26 contacturen per week. En in het derde en vierde jaar respectievelijk 30 en 10 contacturen per week. De kritische reflectie stelt dat de studierichting een bewuste keuze heeft gemaakt voor veel contacturen en een hoge werkdruk bij studenten.

Interieurarchitectuur / Ad interieurvormgever

Beide studierichtingen hanteren het principe van opdracht gestuurd werken. Dit betekent dat opdrachten representatief zijn voor projecten in het werkveld en veelal afkomstig zijn uit de eigen beroepspraktijk van de docenten. Van studenten wordt verwacht dat zij de probleemstelling van opdrachten en doelstellingen formuleren. Opdrachten worden individueel uitgevoerd en gepresenteerd. Doordat studenten tot een eigen ontwerp oplossing komen, bestaat het resultaat uit een diversiteit aan ontwerp oplossingen. Discussie met studenten over de verschillen en overeenkomsten tussen deze ontwerp oplossingen leidt tot zelfreflectie en –evaluatie.

Van studenten wordt verwacht dat zij, naarmate de opleiding vordert, meer zelfsturend zijn. In de eerste fase worden studenten begeleid, in de latere fasen wordt verwacht dat zij hun eigen ontwerp proces sturen. In het vak Ontwerptactiek staat het eigen ontwerp proces en reflectie daarop centraal.

Het atelier is een belangrijk onderdeel van het didactisch concept. Studenten krijgen een eigen werkplek waar ze hun opdrachten uitvoeren. Door tussentijdse evaluaties met docenten, samenwerking met studenten, het reageren op elkaars werk vindt uitwisseling over het gemaakte werk plaats.

Naast de ateliers maken de studierichtingen gebruik van colleges, oefeningen, instructies, zelfstudie, stages en projectweken als werkvormen. De studierichtingen hebben gemiddeld twintig contacturen per week.

Media & Graphic Design

De kritische reflectie stelt dat alle studierichtingen van de vakgroep een opbouw kennen van aanbodge-richt en opdrachtgestuurd naar studentgestuurd. De student wordt gedurende de opleiding meer zelfsturend in het eigen programma en de eigen ontwikkeling. Ook neemt de complexiteit van de uitgevoerde opdrachten toe.

De vakgroep hecht veel waarde aan feedback. Tijdens werkbesprekingen, samenwerkingsopdrachten of in informele settings krijgen studenten feedback van docenten, stagebegeleiders en medestudenten op hun werk.

De studierichtingen maken onder andere gebruik van hoorcollege, werkcollege, presentaties, individuele- en groepsopdrachten, individuele- en groeps- werkbesprekingen en instructie technische vaardigheden als werkvormen. Een nieuwe werkvorm is de pressure cooker. Daarbij leren studenten werken onder tijdsdruk en hun ideeën snel om te zetten in werkelijke uitwerkingen. Dit vindt bijvoorbeeld plaats bij de jaarlijkse Hackathon van de studierichting Interaction Design.

Instroom

Standaard 5: Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De opleiding hanteert goede toelatingseisen en – procedure. De commissie vindt het positief dat bij de intake speciale aandacht is voor studenten met een functiebeperking en dat studenten met talent en een passende vooropleiding altijd worden aangenomen.

Alle studierichtingen zijn direct toegankelijk voor studenten met een mbo- (niveau 4), havo-, vwo- of gelijkwaardig diploma.

ArtEZ heeft het Handboek Toelaten opgesteld. Dit is afgelopen studiejaar door alle bachelorstudierichtingen en Ad's in gebruik genomen. Daarmee wil ArtEZ borgen dat alle studierichtingen de zelfde toelatingsprocedure en –eisen hanteren. De commissie vindt dit positief. Onderdeel daarvan is het toelatingsexamen. De faculteiten hanteren tijdens het toelatingsexamen drie criteria. Daarbij worden studenten beoordeeld op creërend vermogen, communicatief vermogen en kritische reflectie. De eerste is selecterend en wordt vertaald in beeldend vermogen (werken vanuit de waarneming en conceptueel), inzicht en gevoel voor kleur, vorm en materiaal en oorspronkelijkheid en originaliteit. De laatste twee vormen de basis voor een advies aan kandidaat-studenten. Van kandidaten wordt verwacht dat zij voor het toelatingsexamen drie opdrachten ma-

ken, in relatie tot deze drie competenties. Ook vullen alle studenten, als onderdeel van het toelatingsexamen, een vragenlijst in over de studie- en levensloopbaan. Het toelatingsexamen omvat altijd een gesprek met de toelatingscommissie. Dan worden onder andere de gemaakte opdrachten en eerder werk van de kandidaat besproken.

Bovendien is het de commissie tijdens de visitatie duidelijk geworden dat bij de intake ook specifieke aandacht is voor studenten met een functiebeperking. Hierover is voor leden van de toelatingscommissies een brochure ontwikkeld zodat eventuele functiebeperkingen al tijdens het intakegesprek aan de orde gesteld worden.

Studeerbaarheid

Standaard 6: Het programma is studeerbaar.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De studielast is evenwichtig over het programma verdeeld.

De kritische reflecties vermelden dat nagenoeg alle studierichtingen voor een hoge werkdruk kennen. Hierdoor worden studenten voorbereid op de beroepspraktijk, waar de werkdruk ook hoog is en focus, inzet en werkdiscipline verwacht worden van ontwerpers.

De kritische reflectie stelt dat de studeerbaarheid en de studiebelasting van alle studierichtingen periodiek geëvalueerd worden. Ook wordt opgemerkt dat studenten de meeste tijd besteden aan ontwerpvakken en dat daarin de studielast verdeeld is over het semester. Het afronden van een ontwerp en het

voorbereiden van de beoordeling daarvan kost over het algemeen meer tijd.

De commissie bespeurt bij alle studierichtingen een open oor van docenten en coördinatoren om, daar waar nodig, in te springen op de specifieke behoefte van de student of om te kijken of eventuele studieobstakels te vermijden zijn.

De studiepunten zijn evenwichtig over het jaar verdeeld. Met uitzondering van de studierichting Creative Writing, kennen de studierichtingen een semestersysteem. De studierichting Creative Writing hanteert een indeling van vier blokken per jaar. De studierichtingen bevorderen de studeerbaarheid van de programma's door zoveel mogelijk gebruik te maken van geroosterde contacturen. Uit de gesprekken met studenten is gebleken dat de studiedruk inderdaad hoog is. Studenten weten voordat ze beginnen aan hun opleiding dat er sprake is van een hoge werkdruk.

Omvang en duur

Standaard 7: De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en de duur van het programma.

De commissie beoordeelt deze standaard als **volgende**.

De studierichtingen zijn vierjarige bachelorprogramma's met een totale studiebelasting van 240 EC. De studierichting Ad-Interieurvormgever heeft een omvang van 120 EC en duurt twee jaar. Daarmee voldoen de studierichtingen aan de wettelijke vereisten.

Personeel

De visitatiecommissie heeft waardering voor het personeel. De docenten hebben een goede relatie met de beroepspraktijk, doordat zij daarin zelf als ontwerper of vormgever werkzaam zijn. Daarnaast zijn de docenten, zo bleek tijdens de visitatie, enthousiast en benaderbaar. Dit is ook door studenten bevestigd.

De commissie stelt vast dat de hogeschool complex georganiseerd is en dat de organisatie (en –structuur) nog volop in ontwikkeling is.

Personeelsbeleid

Standaard 8: De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De studierichtingen beschikken over adequaat personeelsbeleid.

Met het HRM-beleidsplan van 2010, wil de hogeschool een kentering markeren van beheersmatig beleid naar personeelsbeleid als sturingsinstrument. In de verdere ontwikkeling van het HRM-beleid worden de medewerkers als belangrijkste schakel gezien om de doelstellingen van de hogeschool te bereiken. In het eerder genoemde HRM-beleidsplan zijn vier speerpunten geformuleerd: verhogen professionaliteit van de medewerkers, strategische personeelsplanning, professionalisering van de organisatie en verlaging van het verzuimcijfer.

Binnen de faculteiten is het onderwijs richting gevend voor de personele inrichting. In het Formatieplan Art & Design 2016 en Formatieplan Architectuur 2016 wordt ingegaan op de kwantitatieve en kwalitatieve inrichting van de organisatie, voor wat betreft personeel. Belangrijke aspecten daarvan zijn de diversiteit in onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel (van kunstenaars meteen eigen praktijk tot theorie docenten en werkplaatsassistenten) en de verhouding vast en flexibel personeel. Art & Design streeft in dat kader naar een verhouding van 60% vast (onbepaalde tijd) – 30% flexibel (bepaalde tijd) – 10% zeer flexibel (gastdocenten). Op dit moment is deze verhouding nog 70% - 20% en 10%.

Bij de faculteit Architectuur (waar de studierichting B Interieurarchitectuur en de opleiding Ad Interieurvormgever onder vallen) richt het Formatieplan zich op de verschillende modellen die ten grondslag liggen aan enerzijds de bachelor en Ad en anderzijds de masteropleidingen. De modellen verschillen vooral

in de andere percentages die gelden voor de verhouding vast versus flexibel personeel.

De opleiding kent een systeem van jaarlijkse functionerings- en beoordelingsgesprekken. Hierbij wordt in ieder geval ingegaan op het persoonlijk ontwikkelingsplan van de docent. Tijdens de visitatie bleek dat met docenten met een aanstelling groter dan 0,4 fte jaarlijks een functionerings- en beoordelingsgesprek gevoerd wordt. Docenten met een kleinere aanstelling krijgen dit één keer per twee jaar.

In de kritische reflecties wordt opgemerkt dat er, onder andere als gevolg van verdere professionalisering van de studievoortgangssystematiek, er een toename is in administratieve taken. Om hier budget voor vrij te kunnen maken, zijn vanaf studiejaar 2013 – 2014 de docent – studentratio's verlaagd. Tijdens de visitatie heeft de commissie hierover gesproken met vertegenwoordigers van het faculteitsmanagement. Daarbij is duidelijk geworden dat dit binnen de faculteiten een belangrijk gespreksonderwerp is. De druk op het hebben van een goed studievoorgangssysteem en de eisen die daaraan gesteld worden spelen hierin een belangrijke rol.

Professionalisering van medewerkers is een belangrijk thema van het eerder genoemde HRM-beleidsplan. Dit heeft onder andere vorm gekregen in het Convenant Leerkracht. Nu dit convenant (actieplan) is afgerond, zal deze vorm van professionalisering aandacht krijgen in het nieuwe functiegebouw van de hogeschool. Ook is er een Stuurgroep Professionalisering ingericht. Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat deze hogeschool brede stuurgroep een visie op professionalisering gaat definiëren en gaat inventariseren wat in dat kader wenselijk en mogelijk is. Belangrijke thema's daarbij zijn didactische en onderwijskundige vaardigheden, management development, internationalisering, onderzoeksvaardigheden en projectmatig werken. Bij de professionalisering van docenten op het gebied van

onderzoeksvaardigheden is ook het lectoraat Theorie in de kunsten betrokken.

Vanaf 2014 besteedt de hogeschool 6% van de loonsom aan loopbaanontwikkeling (50% in beschikbare tijd en 50% out of pocket kosten). Docenten kunnen gebruik maken van de POP-gelden voor scholing, bijvoorbeeld voor het up to date houden van hun vak kennis. Professionalisering krijgt ook vorm in de jaarlijkse studiedagen die door de opleiding worden georganiseerd, sinds kort ook voor het algemeen ondersteunend personeel. Daarbij komen onderwerpen als toetsing in het kunstonderwijs, de nieuwe competentieset, studieloopbaanbegeleiding en actuele theorieën op het gebied van kunsteducatie aan de orde. Voor werkplaatsassistenten en instructeurs technische vaardigheden is een didactische cursus ontwikkeld.

Tijdens het gesprek met de facultaire verantwoordelijken voor personeel is duidelijk geworden dat voor de aanname van nieuwe docenten duidelijke criteria gelden. Zo wordt van beeldende docenten verwacht dat zij een bloeiende en boeiende praktijk hebben, enthousiast over hun vak kunnen praten en verbanden kunnen leggen tussen theorie en praktijk. Beeldende docenten en (interieur)architecten krijgen over het algemeen een kleine aanstelling, zodat zij zich ook kunnen blijven richten op hun eigen praktijk. Daarnaast krijgen beeldende docenten en (interieur)architecten een aanstelling voor maximaal acht jaar. Van theorielocenten wordt verwacht dat zij goed thuis zijn in hun vakgebied en beschikken over didactische vaardigheden om studenten naar een hoger plan te tillen. Daarnaast wordt ook gezocht naar docenten die in staat zijn het curriculum van een opleiding verder te ontwikkelen.

Het is de commissie meer in algemene zin opgevalen dat de organisatie waarvan de faculteit onderdeel uit maakt, vrij complex is. De complexiteit ontstaat onder meer door de veelheid aan locaties van de hogeschool, de spreiding van (dezelfde) studierichtingen over deze locaties en de aansturing van studierichtingen en locaties. De organisatiestructuur van de hogeschool als geheel is bovendien in ontwikkeling. Ten tijde van de visitatie en het schrijven van het visitatierapport was er nog geen duidelijkheid over de nieuwe structuur.

Kwaliteit personeel

Standaard 9: Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. Docenten onderhouden als ontwerper, vormgever of kunstenaar goede banden met de beroepspraktijk. Tijdens de visitatie bleek dat docenten competent, enthousiast en betrokken zijn.

Alle studierichtingen kennen een kernteam met vaste docenten, waaronder de theorielocenten. Daarnaast worden tijdelijke docenten en zeer tijdelijke docenten (gastdocenten) ingezet. Docenten van het kernteam hebben in de regel extra taken zoals mentorschap en studieloopbaanbegeleiding. De werkplaatsinstructeurs en -assistenten hebben eveneens een belangrijke rol. Zij begeleiden studenten bij het realiseren van projecten en verzorgen vaktechnische cursussen.

De kritische reflecties stellen dat de docenten veelal als gerenommeerd ontwerper of kunstenaar werkzaam zijn in de eigen beroepspraktijk. Uit de kritische reflectie van de studierichting Product Design blijkt dat veel docenten ook werkzaam zijn geweest voor andere (internationale) academies. Ook wordt van docenten Product Design verwacht dat hun werk een rol van betekenis heeft in het veld en dat zij zichtbare positieve resultaten boeken met hun werk.

Veel contacten met de beroepspraktijk vinden plaats via het reguliere onderwijsproces, bijvoorbeeld bij de begeleiding van studenten bij projecten, externe opdrachten en stages. Ook middels gastdocenten wordt input verkregen over de actuele beroepspraktijk.

Het aantal docenten met een masteropleiding verschildt. Met name theorielocenten beschikken over een mastertitel. Bij de studierichtingen Fashion Design en Product Design heeft respectievelijk 23% en 30 % van de docenten een masteropleiding. Bij de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-Interieurvormgever is dit 40%. Bij de vakgroep Media & Graphic Design varieert het van 30% bij de studierichtingen Graphic Design Zwolle en Illustration Design tot 58% bij de studierichting Graphic Design Arnhem. Bij de studierichting Creative Writing is 4% van de docenten gepromoveerd (zie ook bijlage 3).

De kritische reflectie van de studierichting Fashion Design stelt dat een behoorlijk deel van de docenten de opleiding zelf heeft gevolgd. De studierichting vindt dat belangrijk want daarmee kunnen docenten het specifieke Arnhemse karakter van de opleiding aanvoelen en bewaken.

Alumni zijn, zo bleek tijdens de visitatie, positief over de docenten. Zij waarderen met name de ervaring in en kennis van de beroepspraktijk van de docenten.

Ook de studenten met wie de commissie gesproken heeft, zijn positief over de docenten. Docenten zijn deskundig en benaderbaar. Ook waarderen studenten in zijn algemeenheid de kleinschaligheid van de studierichtingen en de korte lijnen die daardoor ontstaan.

Omvang personeel

Standaard 10: De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

De commissie beoordeelt deze standaard als **volgende**. De studierichtingen beschikken over voldoende personeel.

Het aantal docenten dat betrokken is, wisselt per studierichting. Zo bestaat het kernteam van de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-interieurvormgever uit 12 docenten, waaronder ontwerpers, architecten, tekendocent, filosoof en een historica. Bij de studierichting Product Design zijn 19 docenten betrokken en bij de studierichting Fashion Design 21 docenten.

Bij de vakgroep Media & Graphic Design varieert het aantal betrokken docenten van 9 kerndocenten bij Creative Writing tot 32 docenten bij de studierichting Graphic Design Arnhem. Bovendien wordt veel gebruik gemaakt van gastdocenten uit het werkveld.

Ook de docent-studentratio's variëren. De studierichting Interaction Design heeft met 1:10 de laagste ratio en de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-Interieurvormgever met 1:25 de hoogste. Een overzicht staat in bijlage 3.

In de kritische reflectie wordt opgemerkt dat de leeftijdsopbouw van het docententeam Graphic Design Zwolle niet in balans is. De verwachting is dat dit de komende jaren, door natuurlijk verloop, zal veranderen. Ook ten aanzien van de studierichting Fashion Design wordt opgemerkt dat een groot deel van de docenten vijftiger of zestiger is. Doordat recentelijk een aantal docenten is gestopt (onder andere vanwege pensioen) heeft de opleiding jongere docenten kunnen aantrekken.

De faculteit zal eventuele vergrijzing van de docententeams aangrijpen om de eerder genoemde flexibilisering (zie standaard 8) te realiseren en om meer jonge beeldende docenten aan te nemen. Inzake flexibilisering wordt gestreefd naar een formatie bestaande uit 60% vast, 30% flexibel en 10% zeer flexibel (gastdocenten). In het facultaire formatieplan voor 2016 worden de streefcijfers genoemd inzake onder andere het aantal docenten met een vaste of tijdelijke aanstelling, het aantal docenten met een mastertitel en het aantal docenten dat een eigen beroepspraktijk combineert met een kleine aanstelling.

Voorzieningen

De studierichtingen beschikken op alle locaties over goede faciliteiten. De beschikbaarheid van werkplaatsen en de begeleiding in de werkplaatsen zijn daar een belangrijk onderdeel van. Studenten worden goed begeleid, de docenten en de mentor spelen daarin een belangrijke rol. Het kleinschalige karakter van de studierichtingen draagt bij aan intensief contact tussen docenten en studenten. Dit wordt door studenten gewaardeerd. Ook voor studenten met een functiebeperking is voorzien in goede begeleiding. Daarbij staat maatwerk centraal. De informatievoorziening aan studenten is voldoende.

Materiële voorzieningen

Standaard 11: De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De studierichtingen beschikken over goede faciliteiten voor hun studenten. Door de diversiteit aan werkplaatsen kunnen studenten zich verdiepen in een uitgebreid palet aan materialen en werkwijzen.

Werkplaatsen

De werkplaatsen worden op alle locaties bemand door de werkplaatsassistenten en de instructeurs technische vaardigheden. Voor een aantal werkplaatsen geldt dat studenten eerst een werkplaatscursus gevolgd moeten hebben voordat ze in de betreffende werkplaats aan de slag kunnen gaan. Deze technische cursussen worden verzorgd door de instructeurs technische vaardigheden.

Arnhem

De studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic Design beschikken over hun eigen lokalen, waar studenten kunnen werken. Bij een aantal studierichtingen (zoals Graphic Design Arnhem en Fashion Design) is voor eindexamenstudenten en minorstudenten een eigen studioloos beschikbaar. Daar kunnen zij op een eigen werkplek werken aan hun eindexamenproductie. De afdeling Fashion Design heeft een eigen werkplaats waar studenten les krijgen in technische vakken en waar ze tijdens uitvoerperiodes werken aan hun ontwerpen of collecties.

De studierichting Product Design maakt gebruik van de centrale werkplaats. Daar hebben ook eindexamenstudenten van de opleiding hun eigen vaste werkplek. Daarnaast kunnen alle studenten gebruik maken van de twaalf werkplaatsen die in Arnhem aanwezig zijn, waaronder die voor keramiek, grafiek, kunststof, metaal, mode en zeefdrukkerij.

Zwolle

Ook op de locatie Zwolle beschikkende studierichtingen over hun eigen lokalen, passend bij de studierichting (bijvoorbeeld werkstations voor 2D en 3D animatie voor de studierichting Animation Design). In Zwolle zijn tien werkplaatsen beschikbaar, onder andere animatie, fotografie, hout en audiovisuele studio's. Bovendien realiseert de hogeschool op korte termijn een Medialab in Zwolle, waar studenten kunnen experimenteren met nieuwe technieken en media zoals mobiele telefoons, camera's en I-pads.

Studenten van de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-interieurvormgever beschikken vanaf respectievelijk het derde en tweede semester over een eigen werkplek.

Enschede

De kritische reflectie vermeldt dat op de nieuwe locatie van ArtEZ in Enschede werkruimtes voor studenten van de studierichting Crossmedia Design worden gerealiseerd. Daarmee hebben studenten vanaf het tweede jaar een eigen werkplek. In Enschede is ook het ArTechlab beschikbaar voor studenten. Daar kunnen derde en vierdejaars studenten van de hele hogeschool technieken als laserengraving, lasercutting en 3D printing toepassen.

De hogeschool beschikt over vijf mediatheken, waarvan het aanbod afgestemd is op de studierichtingen van de betreffende locatie. Daarnaast heeft de hogeschool op de locaties van haar bachelorstudierichtingen materiaalwinkels ingericht. Ook zijn er verschillende praktijk-, theorie- en collegelokalen, dans- en muziekstudio's en concert- en theaterzalen beschikbaar. Op elke locatie is het mogelijk het eigen werk te presenteren en exposeren.

Studiebegeleiding

Standaard 12: De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

De commissie beoordeelt deze standaard als **volgende**. De docenten en de mentor hebben een belangrijke rol in de begeleiding van studenten. De commissie heeft vastgesteld dat studenten met een functiebeperking vanaf de start van de opleiding goed begeleid worden. De commissie constateert echter ook dat de communicatie en de 'kleine' kwaliteit binnen de studierichtingen verbeterd kan worden.

Bij alle studierichtingen worden studenten individueel en in groepjes inhoudelijk begeleid door hun docenten. In de laatste twee jaar van de opleiding ligt de nadruk op individuele begeleiding. Het kleinschalige karakter van de studierichtingen maakt dat er intensief contact is tussen docenten en studenten.

Bij nagenoeg alle studierichtingen heeft de mentor een belangrijke rol in de begeleiding van studenten. Bij Fashion Design worden bijvoorbeeld vanuit het mentoraat eerstejaars studenten geïnformeerd over de opleiding en begeleidt in de overstap naar het hbo. Daarnaast worden met studenten met vertraging van alle jaargangen individuele gesprekken gevoerd. Bij Product Design kent elk studiejaar een eigen mentor, waarbij in het laatste jaar het hoofd van de afdeling de rol van mentor vervult. Ook bij de studierichting Graphic Design Arnhem heeft elk jaar een eigen mentor. De deeltijdopleiding Graphic Design Arnhem heeft één mentor voor de gehele studierichting.

Bij de studierichting *Crossmedia Design* hebben alle studenten vanaf het tweede jaar een eigen mentor met wie ze maandelijks de studievoortgang bespreken.

Studenten van de studierichtingen *Interieurarchitectuur en Ad-interieurvormgever* zijn ingedeeld in zogenaamde jaargroepen van 15 tot 20 studenten. Elke groep heeft een eigen mentor. De mentor heeft de rol van coach en volgt de ontwikkelingen van de studieloopbaan van de studenten.

De kritische reflectie stelt dat bij de studierichtingen *Animation Design*, *Comic Design*, *Graphic Design Zwolle* en *Illustration Design* het vak Individueel

onderzoek gezien wordt als een vorm van studieloopbaanbegeleiding. In dit vak worden studenten begeleid in het (maken van keuzes in) hun individueel onderzoek, wat uiteindelijk leidt tot individuele profilering van studenten en keuzes aangaande de scriptie en de stage. Jaargroepen van deze studierichtingen hebben ook een eigen mentor. Bij de studierichting *Interaction Design* hebben alleen de eerstejaars studenten een mentor. Voor de hogere jaren fungeert de studieleiding als begeleider.

De studierichting *Creative Writing* heeft studieloopbaanbegeleiding als expliciet onderdeel opgenomen in het programma. Daarbij staan de individuele voortgang van studenten, de oriëntatie op de toekomstige loopbaan en plezier in de opleiding centraal. In een aantal studierichtingen krijgen eerstejaars studenten extra klassikale mentoruren.

In elke stad waar ArtEZ gevestigd is, is een decaan beschikbaar. De decaan heeft als vertrouwenspersoon voor studenten een onafhankelijke positie. Studenten kunnen op eigen initiatief of na verwijzing door de mentor bij de decaan terecht.

Tijdens de stages worden studenten begeleid door een stagementor en een docent. De stagementor is de begeleider van de student op zijn stageplek. De docent brengt één tot twee keer een bezoek aan de stageplek.

De studierichtingen kennen een bindend afwijzend studieadvies (BAS). Dit betekent dat studenten in het eerste jaar minimaal 40 EC behaald moeten hebben om de opleiding te kunnen vervolgen.

Studeren met een functiebeperking

Studenten met een functiebeperking krijgen aan het begin van het studiejaar een uitnodiging voor een intake gesprek met de decaan. De decaan bemiddelt en adviseert bij het realiseren van mogelijke ondersteuning of voorzieningen voor studenten met een functiebeperking. Studenten met een functiebeperking worden, net als de andere studenten, begeleidt door de slb-er of mentor. In de kritische reflectie wordt opgemerkt dat de hogeschool recentelijk specifiek beleid heeft ontwikkeld en geïmplementeerd inzake (aankomende) studenten met een functiebeperking. Onderdeel daarvan zijn onder andere het verzoek aan studenten om een functiebeperking bij de start van de opleiding te melden aan de de-

caan. Deze procedure is erop gericht te voorkomen dat studenten starten met een opleiding die, vanwege hun studiebeperking, niet geschikt is. Tijdens de visitatie heeft de commissie over deze ontwikkelingen gesproken met de studentendecaan en het faculteitsmanagement. Daarbij is duidelijk geworden dat de intake en begeleiding van studenten met een functiebeperking hoog op de agenda van de faculteit staat. De commissie vindt dat positief. Met deze studenten wordt een studiecontract opgesteld, waarin staat omschreven op welke voorzieningen en begeleiding zij aanspraak kunnen doen. De decaan, de mentor of slb-er en de examencommissie spelen daarin een belangrijke rol. De procedures hiervoor zijn vastgelegd en op dit moment wordt gewerkt aan de implementatie van een digitaal systeem waarmee voor alle belanghebbenden meer inzichtelijk wordt welke begeleiding en voorzieningen studenten krijgen. Hierbij staan vertrouwelijkheid en privacy van de student voorop.

Informatievoorziening

De informatievoorziening binnen de studierichtingen is divers. Informatie inzake roosters, vakbeschrijvingen, studiemateriaal, studievoortgang, onderwijs- en examenregeling en stages is digitaal beschikbaar via de elektronische leeromgeving. Bovendien hebben de meeste studierichtingen en veel klassen hun eigen Facebook pagina. Ook blogs en eigen websites worden door de studierichtingen gebruikt om belanghebbenden te informeren. Informatievoorziening naar aankomende studenten vindt plaats via de website van ArtEZ, brochures, magazines en de open dagen.

Op basis van de gesprekken met de studenten constateert de commissie dat de communicatie en de 'kleine' kwaliteit binnen de studierichtingen verbeterd kan worden. Dit betreft vooral het tijdig communiceren van cijfers, roosters en namen van stagebegeleiders. Ook zijn er niet altijd voldoende werkruimtes voor studenten om in te werken.

Kwaliteitszorg

De visitatiecommissie is van mening dat er een goed kwaliteitszorgsysteem is. Op facultair en opleidingsniveau wordt structureel en gestructureerd gemeten. Deze metingen leiden tot aantoonbare verbetermaatregelen. Ook worden de belanghebbenden betrokken bij (de kwaliteitszorg van) de opleiding. Studenten voelen zich over het algemeen gehoord.

Evaluatie

Standaard 13: De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De visitatiecommissie is van mening dat het kwaliteitszorgsysteem adequaat is en structureel en periodiek wordt uitgevoerd. De faculteit en de opleiding kennen een kwaliteitscultuur waarbinnen verbeterpunten tijdig worden gesignaleerd en opgepakt.

ArtEZ kent een centraal kwaliteitszorgsysteem, gebaseerd op de zogenaamde Plan-Do-Check-Act-cyclus. Op basis van jaarlijkse ArtEZ-breed geformuleerde beleidsdoelen, geformuleerd door het college van bestuur, stellen de faculteiten hun jaarlijkse facultaire doelstellingen op. Tijdens bilateraal overleg tussen het college van bestuur en het faculteitsmanagement wordt de voortgang op deze beleidsdoelen besproken. Zowel de ArtEZ-brede en facultaire doelstellingen worden tussentijds en jaarlijks geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

De afdeling Onderwijs en Kwaliteit speelt een belangrijke rol in het systeem van kwaliteitszorg. Zo heeft de afdeling voor elke faculteit en opleiding de verschillende evaluatie-instrumenten en -activiteiten in kaart gebracht in de vorm van een evaluatiekalender. Hiervoor is de faculteitsdirectie verantwoordelijk. De studierichtingen (opleidingshoofden) nemen de resultaten van de verschillende evaluaties mee in de ontwikkeling van hun programma.

De hogeschool maakt gebruik van een digitaal opleidingsportfolio (DigOport). Dit instrument wordt gebruikt door alle faculteiten en studierichtingen om hun plannen en programma's ter verantwoording te publiceren. Het portfolio wordt, volgens de kritische reflecties, ook steeds meer gebruikt om studierichtingen te informeren. Onderdeel van het opleidingsportfolio zijn beleidsplannen, de evaluatiekalender en -resultaten, jaarverslagen, verslagen van overleggen, managementinformatie en dergelijke. Tijdens de visitatie bleek dat het opleidingsmanage-

ment een automatische melding krijgt als er evaluatieresultaten aan DigOport zijn toegevoegd. Ook is naar voren gebracht dat het systeem niet leidend is, indien een opleiding ervoor kiest haar inzet op kwaliteit op een andere manier zichtbaar te maken wordt dat ook ondersteund door de afdeling Onderwijs en Kwaliteit.

Tijdens de visitatie heeft de commissie gesproken met verantwoordelijken voor kwaliteitszorg en het faculteitsmanagement over de kwaliteitscultuur in de organisatie. Het is de commissie duidelijk geworden dat het kwaliteitsdenken een belangrijke kenmerk is van de organisatie. In de afgelopen periode zijn het kwaliteitsdenken en de feitelijke kwaliteit meer zichtbaar en concreet gemaakt door de gestructureerde inzet van diverse instrumenten, waaronder het hierboven genoemde DigOport. De afdeling Onderwijs en Kwaliteit heeft hierin een belangrijke aanjagende rol. De commissie heeft waardering voor deze ontwikkeling en de rol van de afdeling Onderwijs en Kwaliteit daarbij.

Naast de hiervoor genoemde evaluatie-activiteiten, worden door de opleidingen ook andere instrumenten ingezet om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Dit betreft onder andere het eerder genoemde formatieplan, het handboek toelaten en het gezamenlijk theorieprogramma Th!NK dat in alle bachelorstudierichtingen geïmplementeerd wordt.

De studierichtingen maken structureel gebruik van evaluatie-instrumenten als de Nationale Studenten Enquête, docent- en vakevaluaties, de eerstejaarsenquête en de jaarlijkse kunstenmonitor (voor alumni). De resultaten worden in het digitale opleidingsportfolio geplaatst.

Verbetermaatregelen

Standaard 14: De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat de studierichtingen continu streven naar verbetering. De doorgevoerde verbetermaatregelen zijn van verschillende aard en van verschillend niveau.

Naar aanleiding van de vorige visitatie, in 2008, is onder andere de relatie tussen de eindkwalificaties en leerdoelen van de vakken geëxpliciteerd in de vakbeschrijvingen van een aantal studierichtingen.

Betrekken belanghebbenden

Standaard 15: Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

De commissie beoordeelt deze standaard als **goed**. Het werkveld is betrokken bij de kwaliteit van de studierichtingen. Elke studierichting heeft een opleidingscommissie en de diverse stakeholders worden actief betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleiding.

Docenten en studenten zijn vertegenwoordigd in de opleidingscommissie, die minimaal twee keer per jaar vergadert. De opleidingscommissie bespreekt het onderwijs- en examenreglement en andere punten inzake de inhoud en organisatie van de opleiding.

Studenten zijn betrokken middels het invullen van verschillende evaluaties, bijeenkomsten met klas-senvertegenwoordigers en / of de studentenraad. Bij een aantal studierichtingen is een vast spreekuur waar studenten kunnen praten met de leiding van de opleiding. De studenten met wie de commissie gesproken heeft, geven aan dat zij zich zeer gehoord voelen door de opleiding. Docenten en management staan open voor feedback van studenten en zetten dit ook om in concrete en voor studenten zichtbare verbetermaatregelen.

Docenten worden bij kwaliteitszorg betrokken middels docentenvergaderingen. Daarnaast worden er ook studiedagen over relevante thema's belegd. De studierichting Crossmedia Design heeft een groep van vier docenten ingericht die het onderwijs evalueren en de ontwikkelingen in werkveld analyseren zodat deze geïmplementeerd kunnen worden in de opleiding. Bij de studierichting Interaction Design zijn docentengroepen ingericht die eveneens ontwikkelingen in het vakgebied bespreken en vakken aanscherpen.

Het werkveld is betrokken middels de werkveldcommissies. De werkveldcommissies komen minimaal één keer per jaar bijeen. Voor alle studierichtingen geldt dat gecommitteerden uit het werkveld betrokken zijn bij de beoordeling van eindexamens. Voor alumni worden regelmatig bijeenkomsten (terugkomsessies) georganiseerd. Alumni worden ook via enquêtes bevraagd over de kwaliteit van het onderwijs en de aansluiting op de beroepspraktijk.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding heeft een adequaat systeem van toetsing. De toetsvormen passen bij de werkvormen en doelstellingen van de studierichtingen. De werkschouw is in alle studierichtingen de belangrijkste toetsvorm. De studierichtingen maken daarbij gebruik van van te voren vastgestelde beoordelingscriteria en het meer-ogen principe. De commissie is op basis van de beoordeelde afstudeerwerken van mening dat het bachelorniveau wordt gerealiseerd. Zij heeft daarbij echter ook vastgesteld dat er grote verschillen zitten in het niveau tussen de verschillende studierichtingen.

De commissie constateert dat de centrale examencommissie actief betrokken is bij de borging van de toetsing en het eindniveau.

Toetsing

Standaard 16, deel 1: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

De commissie beoordeelt deze deelstandaard als **voldoende**. De betrokken faculteiten hanteren een adequaat toetsbeleid, dat is afgestemd op het toetsbeleid van ArteEZ. De toetsvormen passen bij de studieonderdelen.

Valide en betrouwbaar

Het toetsbeleid van ArteEZ geeft richting aan het toetsbeleid van de studierichtingen Design. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat de presentatie van het werk van en door studenten een belangrijk onderdeel is van de toetsing. Dit gebeurt niet alleen intern maar ook extern, naar buiten toe. Daarmee wordt zichtbaar op welke wijze de opleiding zich verhoudt tot de buitenwereld en is er interactie mogelijk tussen de studenten, de opleiding en het werkveld. Andere uitgangspunten zijn onder andere dat elke opleiding een toetsplan opstelt, dat het totaal aan toetsen dekkend is voor de eindkwalificaties en dat zowel formatieve als summatieve toetsing worden ingezet.

Toetsplan

De studierichtingen kennen twee vormen van toetsing: vakspecifieke beoordeling (of toetsing) en de halfjaarlijkse werkschouw.

Beoordeling per vak

Bij de studierichtingen Fashion Design en Product Design krijgen studenten voorafgaande aan de werkschouw per vak een individuele beoordeling van hun werk. Dit vindt plaats in een gesprek, aan de hand van de beoordelingscriteria zoals die vermeld staan in de opdracht of de vakbeschrijving. Het vak Kunstge-

schiedenis wordt in beide studierichtingen beoordeeld middels een aantal schriftelijke toetsen.

Bij de vakgroep Media & Graphic Design worden alle vakken afgerond met een vakspecifieke toets. Daarmee beoordeelt de docent de kennis en vaardigheden die studenten bij dat specifieke vak ontwikkeld hebben. Het door de student gemaakte werk wordt beoordeeld aan de hand van beoordelingscriteria. Deze criteria zijn gebaseerd op de competenties en staan vermeld in de vakbeschrijvingen. De toetsvormen sluiten, zo stelt de kritische reflectie, aan bij de inhoud en doelstellingen van het vak. Er wordt onder andere gebruik gemaakt van schriftelijke tentamens, verslagen, presentaties en ontwerp opdrachten. Voor studiereizen en lezingen geldt dat deelname verplicht is en dat daarmee het studieonderdeel afgerond wordt.

Ook bij de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-interieurvormgever worden alle vakken door de betrokken docenten beoordeeld. Daarbij wordt eveneens gebruik gemaakt van van te voren vastgestelde beoordelingscriteria, gebaseerd op de competenties en de eindkwalificaties. De vakken van de reflectieve leerlijn (bijvoorbeeld Filosofie en Designhistorie) worden getoetst middels schriftelijke tentamens of essays.

Met uitzondering van de studierichtingen Creative Writing en Crossmedia Design vindt de beoordeling per vak plaats voorafgaande aan de werkschouw. Bij de studierichting Creative Writing is dit andersom. Bij de studierichting Crossmedia Design vindt de vakspecifieke toetsing plaats tijdens de werkschouw. De docenten kennen dan voor hun eigen vak een cijfer toe.

De stage wordt beoordeeld op basis van het stageverslag en een advies van de begeleider op de stageplek (in de vorm van een schriftelijke beoordeling). Daarbij wordt gebruik gemaakt van een stagebeoordelingsformulier.

Werkschouw

Tijdens de integrale werkschouw van de studierichtingen Fashion Design en Product Design wordt werk van de student uit de voorgaande periode beoordeeld. Daartoe richten studenten in een lokaal hun werk in. Groepjes van twee (Fashion Design) of vier (Product Design) studenten geven vervolgens een korte toelichting op hun werk en beantwoorden vragen van het docententeam. Het docententeam bekijkt en becommentarieert het werk per student en geeft cijfers per vak. Studenten kunnen een collega-student meenemen voor het notuleren van de opmerkingen. Studenten krijgen van een (hoofd)docent een toelichting op de beoordeling en de cijfers in de relatie tot de te beoordelen competenties.

Belangrijke aspecten in de beoordeling tijdens de werkschouwen zijn de werkmentaliteit, studiehouding, voortgang, ambities, sterke en zwakke punten, de competenties en het gemaakte werk.

De studierichting Product Design kent ook tussentijdse werkschouwen. Deze hebben een vergelijkbare opzet als de andere werkschouwen, met als verschil dat studenten een mondelinge beoordeling van de docenten krijgen in plaats van cijfers. De tussentijdse werkschouwen dienen vooral om de studievoortgang van de student te bewaken.

Ook bij de studierichtingen van de vakgroep Media & Graphic wordt elk semester afgerond met een werkschouw. Daarbij presenteert de student het werk van de voorgaande periode aan het gehele docententeam. De werkschouw wordt gezien als een integraal toetsmoment en geeft een totaalbeeld van de student. Daarnaast dient de schouw als instrument om de kwaliteit te bewaken en de objectiviteit van de vakbeoordelingen te ondersteunen.

Bij de studierichtingen Interieurarchitectuur en Ad-Interieurvormgever wordt tijdens de halfjaarlijkse werkschouw het werk en de voortgang van de individuele student door het gehele docententeam besproken.

Bij deze studierichtingen zijn de studenten, in tegenstelling tot bij de andere studierichtingen, niet bij de werkschouw aanwezig. In aansluiting op de werkschouw vindt een individueel studieloopbaangesprek plaats met elke student, waarin de beoordelingen (en beoordelingsformulieren) en de ontwikkeling van de student worden besproken. Daarbij zijn de mentor en een docent aanwezig.

De commissie heeft waardering voor de verbeteracties die dit studiejaar in het toetsbeleid van de opleiding Design in gang zijn gezet. De studiepunten van de verschillende vakspecifieke beoordelingen worden niet meer afzonderlijk maar in clusters toegekend, wat het examenprogramma voor de student overzichtelijker maakt. Verder ligt er een goed voorstel om de vakspecifieke beoordeling los te koppelen van de werkschouw. Hierdoor wordt de vakspecifieke beoordeling een definitieve beoordeling en is de werkschouw geen toetsmoment meer, maar wordt een integraal studievoortgangsgesprek. Enerzijds wordt hierdoor de toekenning van cijfers voor de student transparanter, anderzijds krijgt de student op een duidelijkere manier inzicht in zijn integrale ontwikkeling gedurende zijn studie. Een punt van aandacht hierbij is dan wel, hoe het meer-ogen-principe bij beoordelingen gerealiseerd kan worden. Als de toekenning van cijfers en studiepunten alleen plaatsvindt tijdens de vakspecifieke beoordelingen - door docenten afzonderlijk-, is de gewenste intersubjectiviteit bij de beoordelingen verdwenen. De commissie stelt voor om dit mee te nemen in de discussies over de verbeterpunten. Verder adviseert de commissie om de samenhang tussen leerdoelen, beoordelingscriteria, competenties en niveaus op een voor de student begrijpelijker manier te beschrijven. Nu wordt deze samenhang in de lesbrieven - maar ook in de diverse toetsplannen - vaak beschreven in de taal van de docent die de vakspecifieke lessen verzorgt, in de terminologie van de opleidingscoördinator die het toetsplan geschreven heeft en in bewoordingen die aan de landelijke competenties ontleend zijn: deze drie beschrijvingen sluiten niet altijd even duidelijk op elkaar aan. De commissie beveelt aan deze verbeteracties en voorstellen voor de uitgangspunten van het toetsbeleid opleidingsbreed, dat wil zeggen voor alle studierichtingen van de opleiding Design op de drie locaties, te ontwikkelen en te implementeren.

Examencommissies

ArtEZ kent een centrale examencommissie. De centrale examencommissie ziet, zo melden de kritische reflecties, toe op de naleving van de juiste procedures en reglementen, het toetsbeleid en de verschillende toetsplannen. In de centrale examencommissie hebben de vier voorzitters van de vier facultaire examencommissies zitting. De centrale examencommissie heeft bevoegdheden gemandateerd naar de facultaire examencommissies. Zo zijn de facultaire examencommissies onder meer verantwoordelijk voor het borgen van de kwaliteit van de toetsing en examens, het vaststellen van de uitslag ervan en het aanwijzen van examinatoren. De centrale examencommissie stelt een jaarverslag op.

De commissie heeft tijdens de visitatie gesproken met vertegenwoordigers van de centrale en facultaire examencommissies. De facultaire examencommissie is betrokken bij de opleiding middels het goedkeuren van vrijstellingen (vooral voor de deeltijdvariant) en de ontwikkeling van het nieuwe toelatingsbeleid. In de facultaire examencommissie wordt gewerkt met zogenaamde wisselleden. Dit betekent dat niet per se vertegenwoordigers van alle studierichtingen zitting hebben in de facultaire examencommissie. Wel heeft elke locatie een vast aanspreekpunt in de facultaire examencommissie, in de vorm van een secretaris van de examencommissie. De commissie raadt ArtEZ aan haar beleid op dit punt aan te passen, zodat elke studierichting vertegenwoordigd is in de facultaire examencommissie. Daardoor wordt de betrokkenheid bij en het zicht op de studierichting van de examencommissie vergroot.

De facultaire examencommissie heeft nog geen actieve rol bij het borgen van de kwaliteit van het eindniveau. De visitatiecommissie raadt de facultaire examencommissie aan hierin een meer proactieve rol te vervullen, bijvoorbeeld door het steekproefsgewijs beoordelen van de kwaliteit van de scripties en het gemaakte werk. Het is de commissie ook duidelijk geworden dat binnen de hogeschool de plaats en rol van de examencommissies nog in ontwikkeling is. In dat kader hebben de leden van de facultaire examencommissie recentelijk meer tijd voor hun taken gekregen. Ook wordt op dit moment een standaardbeoordelingsformulier opgesteld. De commissie vindt deze ontwikkelingen positief, maar wel wat laat gestart.

Leden van de centrale examencommissie hebben desgevraagd aangegeven dat zij steekproefsgewijs bij de eindpresentaties en –beoordelingen van studenten aanwezig zijn. Bovendien borgen zij het eindniveau van de opleidingen middels ontwikkelde beoordelingsprocedures en het benoemen van examinatoren. Het beleid inzake het benoemen van examinatoren wordt aangepast waardoor er minder examinatoren komen. De docenten die voorzitter zijn van de commissies die studenten beoordelen, worden benoemd tot examinator. Inzake de theorie toetsen is opgemerkt dat deze vanaf volgend studiejaar een week van tevoren moeten worden ingediend bij de examencommissie, inclusief de bijbehorende antwoordmodellen.

Inzichtelijk voor studenten

Studenten worden via de vakbeschrijvingen (op de elektronische leeromgeving) geïnformeerd over de inhoud van de toetsen, de werkwijze en de beoordelingscriteria. Daarnaast wordt er ook tijdens de lessen aandacht besteed aan de criteria, zoals bij de werksprekingen van de praktijkvakken. Studenten leren daardoor inschatten hoe aspecten als artistieke en creativiteit beoordeeld worden. Uit de gesprekken die de visitatiecommissie voerde met de studenten, bleek dat zij een adequaat beeld hebben van waar ze op beoordeeld worden tijdens de halfjaarlijkse werkschouwen. Studenten krijgen feedback op hun werk en op (de kwaliteit van) het ontwerpproces dat ze doorlopen hebben. Bij een aantal studierichtingen krijgen studenten het ingevulde beoordelingsformulier.

Gerealiseerde eindniveau

Standaard 16, deel 2: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

De commissie beoordeelt deze deelstandaard als **voldoende**.

In het vierde jaar wordt getoetst of studenten de eindkwalificaties bereikt hebben. De inrichting van het afstuderen verschilt per studierichting. Gemene deler is echter dat alle studenten een of meerdere ontwerp opdrachten of eigen werk maken. In het afstudeertraject is bij de meeste studierichtingen een groen licht moment opgenomen, waarbij studenten een tussentijdse beoordeling krijgen. Ook kennen alle studierichtingen een scriptie en wordt het afstudeer-

traject afgerond met een eindexamenexpositie waar studenten hun examenwerk presenteren.

Fashion Design

Studenten studeren af met een eigen eindexamencollectie of – project. Zij worden beoordeeld op het eindexamenwerk en de presentatie daarvan. De beoordeling vindt plaats door een eindexamencommissie bestaande uit de ontwerpdocenten, de begeleidende vakdocenten en twee externe deskundigen. In een eindgesprek wordt met de student gediscussieerd over de keuze en uitwerking van het werk, het doorlopen ontwerpproces en de motivatie en standpunten van de student.

Onderdeel van het afstudeertraject is een groen licht beoordeling in april. Daarbij wordt de eindexamencollectie (of het –project) getoetst op proces, kwaliteit en voortgang. Mocht de eindexamencollectie van onvoldoende kwaliteit zijn (rood licht) dan wordt een datum voor herkansing afgesproken waarop de student alsnog groen licht kan behalen.

De eindexamencollectie wordt mede gepresenteerd aan de eindexamencommissie tijdens een modeshow en een expositie. Dat is tevens het moment waarop de collecties getoond worden aan de pers, het beroepenveld en het publiek.

Product Design

Studenten gaan over naar het vierde jaar als zij in het derde jaar hun scriptie en de diverse projecten hebben afgerond, hun stage geregeld hebben, zich gespecialiseerd hebben, inzicht hebben in de richting van hun eindexamencollectie en hun portfolio en persoonlijke website hebben gemaakt. Al deze aspecten worden beoordeeld tijdens een individuele presentatie voor alle docenten en drie medestudenten.

Het afstudeerjaar omvat de stage en het stageverslag, en eigen collectie (minimaal vijf stuks) en een individuele presentatie.

Tijdens het groen licht examen presenteert de student zijn collectie en geeft daar een inhoudelijke toelichting op. De student geeft inzicht in de context van de collectie, de relatie met culturele of maatschappelijke ontwikkelingen en het ontwerpproces dat doorlopen is. Dit krijgt vorm in een individuele presentatie voor de docenten, een externe deskundige en drie mede studenten.

Na het groen licht examen presenteren alle studenten hun collectie aan het docententeam en twee gecommiteerden uit het werkveld. De collecties worden tijdens een tentoonstelling gepresenteerd aan de pers, het publiek en andere geïnteresseerden.

Tijdens de visitatie bleek, in het gesprek met de docenten, dat het groen licht examen in feite het finale examen is. Het is de bedoeling dat studenten dan hun collectie afgerond hebben. Dit studiejaar (2013 – 2014) is gestart met het invoeren van meerdere tussen evaluaties. In januari starten eindexamenstudenten met een gezamenlijke workshop waarin ze hun ideeën voor hun afstudeercollectie presenteren. In februari presenteren studenten hun feitelijke afstudeerplan en april laten studenten twee producten van de collectie zien.

Interieurarchitectuur / Ad-Interieurvormgever

In het laatste jaar schrijven studenten hun scriptie en voeren zij hun afstudeeropdracht (bestaande uit een individuele opdracht en een praktijkopdracht) uit. In het afstudeerwerk maken studenten hun eigen positie in het werkveld zichtbaar.

Studenten worden begeleid door meerdere docenten. Met een aantal daarvan voert de student wekelijkse individuele werkbeprekingen. De anderen zijn aanwezig bij de tussentijdse presentaties. Bij de presentaties van het voorlopige en definitieve ontwerp en het afsluitende examen wordt ook een externe (en onafhankelijke) deskundige uit het werkveld betrokken. De beoordeling vindt plaats aan de hand van beoordelingscriteria.

Media & Graphic Design

Bij de studierichtingen Animation Design, Comic Design, Graphic Design Arnhem en Interaction Design bestaat het eindexamenwerk naast een eigen ontwerp-opdracht uit een toegepaste ontwerp-opdracht. Daarbij wordt verwacht dat studenten hun kwaliteiten als ontwerper kunnen inzetten in een opdrachtsituatie, binnen de kaders van een opdrachtgever. Bij de studierichtingen Graphic Design Arnhem en Interaction Design is er ook daadwerkelijk sprake van een externe opdrachtgever.

Met uitzondering van de studierichtingen Crossmedia Design en Graphic Design deeltijd, is de stage onderdeel van het afstudeertraject.

Bij de vakgroep Media & Graphic Design geeft de scriptie de weerslag van een kritische reflectie op het vakgebied en een persoonlijke positiebepaling. Bij een aantal studierichtingen (bijvoorbeeld Animation Design, Comic Design en Crossmedia Design) is het inhoudelijke thema van de scriptie de inhoudelijke basis voor de ontwerpopdracht.

Het afstudeertraject wordt afgerond met een eind-examenexpositie. Dan presenteert de student zijn ontwerpopdrachten, ligt de scriptie ter inzage en wordt een inhoudelijk gesprek gevoerd over de inhoud van het werk en de positie van de student in het werkveld. De beoordeling vindt plaats door een team van begeleidende docenten (theorie en praktijk). Een externe deskundige is betrokken als adviseur. Studenten kunnen meedoen aan de eindexamenexpositie als alle onderdelen van de opleiding met voldoende zijn afgerond.

Gerealiseerd niveau

Om een beeld te krijgen van het gerealiseerde eind-niveau heeft de visitatiecommissie tijdens de visitatie en in juli 2013 tijdens de eindexamenexpositie van de verschillende studierichtingen werk en presentaties van studenten bekeken. Ook heeft de commissie voorafgaand aan de visitatie een kleine zestig afstudeerwerken van de verschillende studierichtingen beoordeeld; van de studierichting Creative Writing zijn nog geen afgestudeerden. De commissie kan zich over het algemeen vinden in de beoordeling van de afstudeerwerken (ontwerpen en scripties). Verder is zij van mening dat de afstudeerwerken over het algemeen een voldoende tot excellent eindniveau bereiken, waardoor de visitatiecommissie overtuigd is van het gerealiseerde hbo-bachelorniveau in de studierichtingen.

Het is de commissie opgevallen dat het gerealiseerde afstudeerniveau tussen de verschillende studierichtingen verschilt. Zo is de commissie van mening dat het werk van afgestudeerden van de studierichting Fashion Design en Product Design van zeer goede en soms excellente kwaliteit is. Deze ontwerpen en collecties kunnen zich meten op Europees en internationaal niveau.

Ook de afstudeerwerken van de studierichtingen Interieurarchitectuur, Ad-Interieurvormgever en Interaction Design zijn van goed tot zeer goed niveau: de oorspronkelijkheid en goede uitvoering spraken de

commissie zeer aan. Om diezelfde reden beoordeelt de commissie ook het afstudeerniveau van Graphic Design Arnhem als goed.

De studierichtingen Animation Design, Comic Design, Illustration Design en Crossmedia Design beoordeelt de commissie als voldoende. Doordat enkele van deze studierichtingen klein zijn, is soms moeilijk te beoordelen of een opvallend goed studentenwerk nu het gevolg is van de goede opleiding of het talent van desbetreffende student.

Tenslotte is het de commissie opgevallen dat de beeldende kwaliteit van de afstudeerwerken van Graphic Design Zwolle minder goed is in vergelijking met de andere studierichtingen. Ook vond de commissie de afstudeerwerken van deze studierichting weinig vernieuwend, waarbij wordt opgemerkt dat het recent gelegde accent op Visual Identity in de bestudeerde werken nog niet terugkwam vanwege de recente invoering daarvan.

De commissie stelt enerzijds vast dat het bachelorniveau behaald wordt. Anderzijds is het gerealiseerd niveau sterk verschillend per studierichting; het hoge en excellente afstudeerniveau van enkele toonaangevende studierichtingen wordt niet systematisch en over de volle breedte van de opleiding gerealiseerd. Alles overwegend beoordeelt de commissie het gerealiseerd eindniveau voor de opleiding B Design daarom als **voldoende**.

Bijlagen

Bijlage 1 Visitatiecommissie

Overzicht panelleden en secretaris

Naam (inclusief tituluur)	Rol (voorzitter / lid / student-lid / secretaris)	Domeindeskundige (ja / nee)
Drs M. Barnas	lid	ja
A.H.E.J. de Brouwer MSc	Plv voorzitter	nee
Ir G. Cito	lid	ja
V. van Dam	lid	ja
D.M. Heldt MA	lid	ja
Ir R. Kloosterman	voorzitter	nee
Drs W.C.M.J. le Mair	lid	ja
M. Wigger	lid	ja
K. Kuin	studentlid	ja

III Secretaris/Coördinator

Drs T. Buising	Gecertificeerd oktober 2011	
----------------	-----------------------------	--

IV Korte functiebeschrijvingen panelleden

1	Maria Barnas is dichter, prozaïst, beeldend kunstenaar, essayist en publicist
2	Anne de Brouwer is projectleider bij AeQui, evaluatiebureau voor het hoger onderwijs
3	Gianni Cito is eigenaar van en architect bij het bureau Moke, Amsterdam
4	Vanessa van Dam is grafisch vormgever
5	David Heldt is productdesigner en tevens directeur/eigenaar van de uitgever/promotor Connecting the Dots
6	René Kloosterman is directeur van AeQui, evaluatiebureau voor het hoger onderwijs
7	Wim le Mair is docent en onderzoeker aan de kunstacademie St. Joost te 's-Hertogenbosch
8	Marian Wigger is eigenaar van en ontwerper bij het fashion label Zenggi
9	Karlijn Kuin volgt de bacheloropleiding Docent BKV aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

V Overzicht deskundigheden binnen panel¹

Deskundigheid	De deskundigheid blijkt uit:
a. deskundigheid ten aanzien van de ontwikkelingen in het vakgebied	Wim le Mair is docent en onderzoeker aan de kunstacademie St. Joost te 's-Hertogenbosch. Maria Barnas is toonaangevend recensent (NRC) inzake kunst, cultuur en poëzie. Ze richt zich op het onderzoeken van de samenhang tussen taal, beeld en ruimte. Gianni Cito is als (gast)docent verbonden aan o.a. de Rietveld Academie, Design Academy en Academie van Bouwkunst.

¹ N.B. De secretaris is GEEN panellid

	Vanessa van Dam is als docent verbonden aan diverse kunstacademies. David Heldt is betrokken bij de organisatie van internationale toonaangevende beurzen Marian Wigger is publicist voor diverse fashion magazines
b. internationale deskundigheid	Wim le Mair is docent en onderzoeker aan de kunstacademie St. Joost en was docent aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte te Leuven. Maria Barnas is als kunstenaar actief in Berlijn. Als resident werkte ze voor The American Academy in Rome en The Stendhal Project in Madrid. Gianni Cito studeerde architectuur in London en in Zürich, en werkte voor verschillende internationale architectenbureaus. David Heldt is actief in het organiseren van (participaties aan) tal van internationale designbeurzen. Hij is tevens gastdocent aan Goldsmiths en NABA Milaan. Marian Wigger is internationaal actief met het fashionlabel Zenggi.
c. werkvelddeskundigheid in het voor de opleiding relevante beroepenveld	Maria Barnas is toonaangevend recensente. Gianni Cito is directeur/oprichter van het architectenbureau Moke. Vanessa van Dam is toonaangevend grafisch ontwerper. David Heldt vervult een belangrijke rol in het internationaal promoten van Nederlandse designers. Marian Wigger is mode-ontwerper en eigenaar van het label Zenggi
d. ervaring met het geven en ontwikkelen van onderwijs op het desbetreffende opleidingsniveau en deskundigheid ten aanzien van de door de opleiding gehanteerde onderwijsvorm(en) ²	Wim le Mair is docent en onderzoeker aan de kunstacademie St. Joost en was docent aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte te Leuven. Gianni Cito is als (gast)docent verbonden aan o.a. de Rietveld Academie, Design Academy en Academie van Bouwkunst. Vanessa van Dam is als docent verbonden aan de KABK. David Heldt is gastdocent aan de Goldsmiths University of London.
e. visitatie- of auditdeskundigheid	René Kloosterman heeft diverse visitatiecommissies voorgezeten. Anne de Brouwer heeft in diverse visitaties geparticipeerd
f. studentgebonden deskundigheid	Karlijn Kuin studeert B Docent Beeldende Kunst en Vormgeving aan de AHK.

² Hieronder worden bijvoorbeeld verstaan afstandsonderwijs, werkplekgerelateerd onderwijs, flexibel onderwijs, competentiegericht onderwijs of onderwijs voor excellente studenten.

Bijlage 2 Programma visitatie

dag 1: Verkenning ENSCHEDE

woensdag 26 maart 2014

Tijd	Activiteit/gesprekspartners	Onderwerp
09.00 – 10.30	Aankomst commissie - René Kloosterman (voorzitter AeQui) - Titia Buising (secretaris AeQui) - Wim Le Mair (Inhoudsdeskundige kunstonderwijs (studieleider Theorie AKV / St Joost), - Karlijn Kuin (studentlid AHK)	<i>Interne vergadering visitatie commissie AeQui</i>
10.30 – 11.30	Directie Vormgeving - Charlotte Bik (directielid Art & Design + voorz. vakgroep Fashion en Product Design) - Ronald Kox (directielid Art & Design, Enschede) - Wilhelm Weitkamp (directielid Art & Design + voorz. vakgroep M&GD) - Ko Jacobs (directeur Architectuur)	<i>Kennismaking, doel en programma visitatie, algemeen beeld opleiding</i>
11.30 – 12.00	Examencommissie Marcel Doorduyn - voorzitter Fac. excie Art & Design Ton Lamers - ter vervanging secr. Arnhem en Zwolle A&D Hein Jan Geerdink - secr. Enschede A&D Gerard van Heel - voorzitter Fac. excie. Architectuur Christaan de Bruijne - secr. Architectuur	<i>Toetsing, gerealiseerd eindverhaal</i>
12.00 – 13.00	Lunch en inloopspreekuur Mogelijkheid voor studenten en medewerkers voor gedachtewisseling met commissie, tevens bestudering van documenten	
13.00 – 14.00	Alumni (6 à 8) Tussen 1 tot maximaal 4/5 jaar geleden afgestudeerd. Evenwichtige samenstelling. <u>Locatie Arnhem</u> 1. Thomas Boland (Interaction Design) 2. Rick Tegelaar (Product Design) 3. Rozemarijn Koopmans (Graphic Design Arnhem vt) 4. Eloi Koster (Graphic Design Arnhem dt) 5. Lotte van Schijndel (Fashion Design) <u>Locatie Enschede (Crossmedia Design)</u> 6. Sebastian Schneider werkzaam in Hilversum als Motion Designer afgestudeerd 2011 <u>Locatie Zwolle</u> 7. Freek Rossen alumnus Animation Design eindexamen 2012 8. Amanda Majoor alumnus Comic Design eindexamen 2012 9. Edwin Degenhart alumnus Graphic Design-Zwolle eindexamen 2009, 10. Jasper Rietman Illustration Design 11. Evelien Koekkoek 2009 evelien@koekkoek.me BA Interieurarchitectuur 12. Sanne Langenhof 2012 AD Interieurvormgeving	<i>Aansluiting van opleiding op werkveld, toetsing en afstuderen</i>
14.15 – 15.15	Werkveldvertegenwoordiging (3 à 4 leden) cluster Product en Fashion Design <u>Product Design:</u> 1. Ed v Hinte 2. Tjeerd Veenhoven <u>Fashion Design:</u> 1. Gert Jan de Gilde (head of design Claudia Strater) 2. Meta Struycken (creative director StyleIndicator)	<i>Aansluiting van opleiding op werkveld</i>
15.30 – 16.30	Werkveldvertegenwoordiging (3 à 4 leden) cluster M&GD en Interieur <u>M&GD:</u> 1. Rob Huisman (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers) 2. Gert Jan Pos (voormalig stripintendant van het Fonds Beeldende Kunst, inmiddels verbonden aan de Willem de Kooning academie) 3. Gerlien van Dalen (directeur van Stichting Lezen)	<i>Aansluiting van opleiding op werkveld</i>

	4. Geert Lovink (lector Interactieve media bij de Hogeschool van Amsterdam en Associate professor bij de Universiteit van Amsterdam.) <u>Interieur</u> 1. Jos Broekman, Hollandse Nieuwe jo@hollandse-nieuwe.com 2. Francesco Veenstra, Mecanoo Francesco.veenstra@mecanoo.nl	
16.30 – 17.00	Afsluiting van de eerste dag, bepalen aandachtspunten voor dag 2	

Dag 2: Verdieping Fashion Design en Product Design ARNHEM
donderdag 27 maart 2014

Tijd	Activiteit/gesprekspartners	Onderwerp
09.00 – 09.30	Aankomst commissie - Rene Kloosterman (voorzitter AeQui) - Titia Buising (secretaris AeQui) - Wim Le Mair (studieleider Theorie AKV / St Joost) - David Heldt (inhoudsdeskundige Product Design) - Karlijn Kuin (studentlid) - Marian Wigger (inhoudsdeskundige Fashion Design)	<i>Interne vergadering visitatie commissie AeQui</i>
09.30 – 11.00	Docenten Product Design (6 à 8) - Judith van den Boom (Hoofd afdeling Product Design, Arnhem) - Margriet Hovens (filosofie) - Rana Ghavami (onderzoek) - Klaartje Martens (collectioneren) - Laurens van Wieringen (visie/examen) - Theo Konijnenburg (crafts/techniek) - Martijn Wildekamp	<i>Eerste 10 minuten: korte introductie cluster SHOWCASE Daarna: doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwalificatie docenten</i>
11.15 – 12.15	Studenten Product Design (van elk leerjaar 2 per studierichting) jaar 1: Simone de Jong, Max Dijkstra jaar 2: Lennart Bras, Masha Kordbacheh jaar 3: Marjolein Grotenhuis, Nina Pennock jaar 4: Roos Meerman, Lisette Bokma	<i>Programma, toetsing, kwalificatie docenten</i>
12.15 – 13.30	Lunch	<i>Intern commissieoverleg</i>
13.30 – 15.00	Docenten Fashion Design(6 à 8) - Matthijs Boelee (Hoofd afdeling Fashion Design, Arnhem + docent modeontwerpen) - Ann Boogaerts (docent textiles) - Eva Kramer (docent theorie) - Leon van der Meulen (mentoraat + docent modetekenen) - Melanie Rozema (docent modeontwerpen) - Magda Saarloos (hoofd vooropleiding + stagecoördinatie) - Rixt van der Tol (docent techniek)	<i>Eerste 10 minuten: korte introductie cluster SHOWCASE Daarna: doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwalificatie docenten</i>
15.15 – 16.15	Studenten Fashion Design (van elk leerjaar 2 per studierichting) jaar 1: Roxy van Bommel, Leroy van Halen jaar 2: David Viersen, Rosanne van Wijk jaar 3: i.v.m. internationale stages zijn er geen 3 ^e jaars studenten aanwezig. Studenten uit jaar 4 beantwoorden de vragen over jaar 3. jaar 4: Adinda Bongers, Akelei Loos, Karin Vlug	<i>Programma, toetsing, kwalificatie docenten</i>
16.30 – 17.00	Afsluiting van de tweede dag, bepalen aandachtspunten voor dag 3	

Dag 3: Verdieping Media & Graphic Design en Interieur (ad en ba) ZWOLLE

dinsdag 8 april

Tijd	Activiteit/gesprekspartners		Onderwerp	
09.00–09.30	Aankomst commissie - René Kloosterman (voorzitter AeQui) - Anne de Brouwer (waarnemend voorzitter AeQui) - Titia Buising (secretaris AeQui) - Wim Le Mair (studieleider Theorie AKV / St Joost) - Gianni Cito (Inhoudsdeskundige Interieur) - Karlijn Kuin (studentlid) - Vanessa van Dam (Inhoudsdeskundige M&GD) - Marieke Barnas (Inhoudsdeskundige Creative Writing).		Interne vergadering visitatie-commissie AeQui	
09.30 – 11.00	Docenten Interieur 1. Ingrid van Zanten (Hoofd AD Interieurvormgever en BA Interieurarchitectuur) 2. Erik de Leeuw (Coördinator BA interieurarchitectuur) 3. Irene Müller (praktijkdocentdocent Ba en Ma) 4. Jesse van Lienen (praktijkdocent Ba) 5. Henk de Haan (praktijkdocent Ba) 6. Marie-Leen Ryckaert (theoriedocent Ad, Ba en Ma) 7. Christiaan de Bruijne (praktijkdocent Ad en Ba) 8. Holger Mührmann (praktijkdocent Ad en teamleider Ad)		Eerste 10 minuten: korte introductie cluster SHOWCASE Daarna: doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwaliteit docenten	
11.15 – 12.15	Studenten Interieur BA & AD (van elk leerjaar 2 per studierichting) 1. Derrin van de Wetering bachelor jaar 1 2. Esther Steenbeek Ad jaar 1 3. Eline van Iohuizen bachelor jaar 2 4. Sirkka Hendriksen Ad jaar 2 5. Dieuwertje Vogt Bachelor jaar 3 6. Berdien Westerink Bachelor jaar 3 7. Ramona Uittenbogaard Bachelor, opleidingscommissie, studeerde eerst ad is doorgestroomd in Ba jaar 4 8. Aaltsje Venema Ba, studentenraad jaar 4		Programma, toetsing, kwaliteit docenten	
12.15 – 13.15	lunch		Intern commissieoverleg	
13.15 - 14.00	Opleidingsmanagement Media & Graphic Design 1. Martijn van Boven (Interaction Design) 2. Thomas Castro (Graphic Design vt en dt Arnhem) 3. Sytse van der Zee (Animation Design en Comic Design) 4. Eva Blaak (Illustration Design) 5. Hester Eleman (Graphic Design Zwolle) 6. Ina Bode (Crossmediadesign Enschede) 7. Frank Tazelaar (Creative Writing)		Eerste 10 minuten: korte introductie cluster SHOWCASE Daarna: doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwaliteit docenten	
14.00-14.45	1. Docenten M&GD Zwolle Naam docent]] Studierichting rol/functie 1. <u>Tammo Schuringa</u> , <i>Illustration Design</i> : vakdocent Illustratie, Examinator, mentor en opleidingscie. 2. <u>Peer Dobbelsteen</u> , <i>Graphic Design Zwolle</i> : vakdocent Graphic Design, Examinator, Mentor 3. <u>Rick Steggerda</u> , docent Storytelling <i>Anima-tie/Comic/graphic design</i> , lid opleidingscie AN & Graphic Design Zwolle	14.00-15.00	2. Docenten Creative Writing 1. Dennis Gaens 2. Jasper Henderson 3. Hanneke Hendrix 4. Bert van Beek	Doelen van de opleiding, programma, toetsing, kwaliteit docenten

	4. <u>Douwe Dijkstra</u> , <i>Animation Design</i> : vakdocent Medialab & Animatie, examinator, lid opleidingscie			
14.45 – 15.30	3. Docenten M&GD Arnhem en Enschede 1. Marc Boumeester, <i>Crossmedia Design</i> : kerndocent, mentor, vakdocent film 2. Richard Vijgen, <i>Interaction Design</i> 3. Hendrik Jan Grievink, <i>Graphic Design Arnhem voltijd</i> 4. Elske Berndes, <i>Graphic Design Arnhem deeltijd</i>	15.00- 15.45	Studenten Creative Writing Jaar 1: Jante Wortel en Christiaan Lomas Jaar 2: Simone Atangana Bekono en Robert van Laar Jaar 3: Roos Vlogman en Lotte de Vos	<i>Programma, toetsing, kwaliteit docenten</i>
15.45-16.45	Studenten Media & Graphic Design Jaar 1: Damion Emmer (Graphic Design Zwolle) en Aranka Mulder (Animation Design) Jaar 2: Perry Moir (Comic Design) en Kylie Bremer (Crossmedia Design) Jaar 3: Ilse Moelands (Illustration Design) en Bram Bogaerts (Interaction Design) en Pim Heijink (Graphic Design Arnhem, deeltijd) Jaar 4: Stan de Natris (Graphic Design Arnhem voltijd) en Joost Kuipers (Graphic Design Zwolle)			
16.45 – 17.45	Aanvullend onderzoek visitatiecommissie, formuleren conclusies			
17.45 – 18.15	Terugkoppeling resultaten, afsluiting van de visitatie			

Bijlage 3 Kwantitatieve gegevens B Design
n.b. De aangeleverde kengetallen zijn berekend op basis van de bron 1 cijfer HO van DUO. Dit betekent dat er gerekend wordt met studentaantallen die de eerste keer inschrijven in het Hoger Onderwijs.

Fashion Design

1. In-, door- en uitstroomgegevens van - zo mogelijk - de laatste 6 cohorten;

De cijfers in het zwart komen uit het 1-cijfer HO systeem *De cijfers in het blauw komen uit de eigen administratie van de afdeling*

Instroomcohort:	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Totaal aantal aanmeldingen	247	300	340	310	274	340	270	228
Totale instroom propedeuse aantal toegelaten std.	31	32	36	35 [44]	39 [44]	36 [45]	33 [42]	34 [42]
Uitval a* studenten die na 1 jaar niet meer staan ingeschreven <i>herinschrijvers</i>	7 (23%) 24	14 (44%) 18	9 (25%) 27	11 (31%) 24	11 (28%) 28	10 (28%) 26	10 (30%) 23	x
Uitval b** studenten die zich na 1 jaar herinschrijven dat in nominale studieduur alsnog uitvalt uit de	10 42%	7 39%	6 22%	6 25%	x	x	x	x
Rendement het aandeel van de std. die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (<i>herinschrijvers</i>) dat het bachelorsdiploma haalt in de nominale studieduur (≤ 4 jaar) + één jaar (binnen 5 jaar)	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2008-2009	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2009-2010	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2010-2011	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2011-2012	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2012-2013	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2013-2014	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2015	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2012
	14 [20]	11 [20]	21 [21]	18 [21]	x [23]	x	x	x
	58% [83%]	61% [90%]	78% [78%]	75% [88%]	x [82%]	x	x	x
	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2010-2011	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2011-2012	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2012-2013	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2013-2014	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2014-2015	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2015-2016	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2016-2017	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2017-2018
	14 [20]	11 [20]	21 [21]	x [22]	x	x	x	x

¹ Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.
² Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

	58% [83%]	61% [90%]	78% [78%]	x [92%]	x	x	x	x
--	--------------	--------------	--------------	------------	---	---	---	---

2. Gerealiseerde docent-student ratio *Fashion Design*;
1:23

3. Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie *Fashion Design* (een fase kan bijvoorbeeld aangegeven worden in reguliere studie jaren, de stage en de afstudeerperiode)

Jaar 1	23 uur
Jaar 2	32 uur
Jaar 3	21 uur (excl. 9 uur minor)
Jaar 4	15 uur

Product Design

1. In-, door- en uitstroomgegevens van - zo mogelijk - de laatste 6 cohorten;

Instroomcohort:	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Totaal aantal aanmeldingen	108	123	123	128	140	153	147	150
Totale instroom propedeuse aantal toegelaten std.	21	29	32	28	21	31	32	31
Uitval a* studenten die na 1 jaar niet meer staan ingeschreven <i>herinschrijvers</i>	6 (29%) 15	2 (7%) 27	14 (44%) 18	7 (25%) 21	9 (43%) 12	12 (39%) 19	12 (38%) 20	x
Uitval b** studenten die zich na 1 jaar herinschrijven dat in nominale studieduur alsnog uitvalt uit de opleiding.	8 53%	11 41%	9 50%	7 33%	x	x	x	x
Rendement het aandeel van de std. die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (<i>herinschrijvers</i>) dat het bachelorsdiploma haalt in de nominale studieduur (≤ 4 jaar) + één jaar (binnen 5 jaar)	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2008-2009	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2009-2010	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2010-2011	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2011-2012	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2012-2013	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2013-2014	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2015	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2012
	5	13	8	13	x	x	x	x
	33%	48%	44%	62%	x	x	x	x

¹ Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.
² Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2010-2011</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2011-2012</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2012-2013</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2013-2014</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2014-2015</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2015-2016</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2016-2017</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2017-2018</i>
	7	16	9	14	x	x	x	x
	47%	59%	50%	67%	x	x	x	x

2. Gerealiseerde docent-student ratio *Product Design*;
1:23

3. Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie *Product Design* (een fase kan bijvoorbeeld aangegeven worden in reguliere studiejaren, de stage en de afstudeerperiode) .

Jaar 1	24 uur (excl. 1,5 uur kunstgeschiedenis)
Jaar 2	26 uur
Jaar 3	21 uur (excl. 9 uur minor)
Jaar 4	10 uur (excl. stage)

¹ Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.
² Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

AD Interieurvormgever en BA Interieurarchitectuur

1. In-, door- en uitstroomgegevens van - zo mogelijk - de laatste 6 cohorten;

Instroomcohort:	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Totaal aantal aanmeldingen	Zie kengetallen media & graphic design zwolle ivm gezamenlijke propedeuse							
Totale instroom propedeuse <i>aantal toegelaten std.</i>	idem							
Uitval a* <i>studenten die na 1 jaar niet meer staan ingeschreven</i> Interieurvormgeving (Associate Degree)	n.v.t.	n.v.t.	50%	55%	0%	46%	29%	x
Uitval a Interieurarchitectuur (Bachelor)	30%	29%	27%	24%	20%	13%	19%	x
Uitval b** <i>studenten die zich na 1 jaar herinschrijven dat in nominale studieduur alsnog uitvalt uit de opleiding</i> Interieurvormgeving (Associate Degree)	n.v.t.	n.v.t.	0%	n.b.	x	x	x	x
Interieurarchitectuur (Bachelor)	17%	15%	44%	n.b.				
Rendement Interieurvormgeving (Associate Degree)	<i>Binnen 3 jaar 2007--2008</i>	<i>Binnen 3 jaar 2008-2009</i>	<i>Binnen 3 jaar 2012-2013</i>	<i>Binnen 3 jaar 2013-2014</i>	<i>Binnen 3 jaar 2014-2015</i>	<i>Binnen 3 jaar 2015-2016</i>	<i>Binnen 3 jaar 2010-2011</i>	<i>Binnen 3 jaar 2010-2011</i>
<i>Percentage herinschrijvers dat het ass. Degree diploma haalt in de nominale studieduur (≤ 2 jaar) + één jaar (binnen 3 jaar)</i>	n.v.t.	n.v.t.	100%	n.b.	n.b.	n.b.	x	x
Rendement Interieurarchitectuur (Bachelor)	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2010-2011</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2011-2012</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2012-2013</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2013-2014</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2014-2015</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2015-2016</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2016-2017</i>	<i>binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2017-2018</i>
	92%	65%	89%	n.b.	x	x	x	x

2. Gerealiseerde docent-student ratio;
1:25

3. Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie *Product Design* (een fase kan bijvoorbeeld aangegeven worden in reguliere studiejaren, de stage en de afstudeerperiode) .

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	23	22	18	12

¹ Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.
² Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

Media & Graphic Design

de tabel 5 tot en met 7 worden de kengetallen van de studierichtingen M&GD weergegeven. De bron waaruit deze gegevens komen is het 1 cijfer HO systeem.

Cohort Arnhe	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal aantal aanmeldingen								
Graphic Design vt	236	185	222	210	269	254	256	189
Graphic Design dt	61	42	47	40	47	45	33	20
Interaction Design	n.v.t.	68	69	61	34	37	30	26
Creative Writing	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	139	176
Totale instroom								
Graphic Design vt	41	36	35	33	44	33	38	35
Graphic Design dt	4	7	5	2	5	5	5	3
Interaction Design	n.v.t.	9	8	7	6	8	8	7
Creative Writing	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	20	21
Uitval a ¹ Studenten die naar 1 jaar niet meer staan ingeschreven								
Graphic Design vt	11 (27%)	2 (6%)	6 (17%)	3 (9%)	6 (14%)	4 (12%)	9 (24%)	n.b.
Graphic Design dt	1 (25%)	3 (43%)	0 (0%)	0 (0%)	3 (60%)	1 (20%)	2 (40%)	n.b.
Interaction Design	n.v.t.	4 (44%)	2 (25%)	0 (0%)	1 (17%)	6 (75%)	0 (0%)	n.b.
Creative Writing	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.b.
Uitval b ² Studenten die zich na 1 jaar herinschrijven dat in nominale studieduur alsnog uitvalt in de opleiding								
Graphic Design vt	9 (30%)	12 (35%)	12 (41%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Graphic Design dt	1 (33%)	1 (25%)	4 (80%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Interaction Design	n.v.t.	3 (60%)	4 (67%)	3 (43%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Rendement Het aandeel van de studenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studiejaar (≤ 4 jaar) + één jaar (binnen 5 jaar)	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2008-2009	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2009-2010	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2010-2011	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2011-2012	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2012-2013	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2013-2014	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2015	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2015-2016
Graphic Design vt	16 (53%)	14 (41%)	14 (48%)	10 (33%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Graphic Design dt	0 (0%)	1 (25%)	0 (0%)	1 (50%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Interaction Design	n.v.t.	2 (40%)	2 (33%)	3 (43%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2009-2010	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2010-2011	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2011-2012	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2012-2013	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2013-2014	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2014-2015	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2015-2016	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2016-2017
Graphic Design vt	21 (70%)	22 (65%)	17 (59%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Graphic Design dt	2 (67%)	3 (75)	1 (20%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Interaction Design	n.v.t.	2 (40%)	2 (33%)	4 (57%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

¹ Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

² Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

Cohort Zwolle	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal aantal aanmeldingen	376	341	336	333	339	319	393	388
N.B. gezamenlijke propedeuse Zwolle ³								
Totale instroom	90	108	96	79	80	94	89	78
Aantal toegelaten std. N.B. gezamenlijke propedeuse Zwolle								
Uitval a ⁴ Media & Graphic Design ⁵ Studenten die naar 1 jaar niet meer staan ingeschreven	27 (30%)	31 (29%)	26 (27%)	19 (24%)	16 (20%)	12 (13%)	17 (19%)	n.b.
Uitval b ⁶ Media & Graphic Design Studenten die zich na 1 jaar herinschrijven dat in nominale studieduur alsnog uitvalt in de opleiding	12 (32%)	11 (25%)	11 (32%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Rendement Media & Graphic Design Zwolle Het aandeel van de studenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studiejaar (≤ 4 jaar) + één jaar (binnen 5 jaar)	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2008-2009	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2009-2010	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2010-2011	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2011-2012	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2012-2013	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2013-2014	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2015	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2015-2016
	19 (50%)	20 (45%)	12 (35%)	15 (47%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2009-2010	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2010-2011	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2011-2012	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2012-2013	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2013-2014	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2014-2015	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2015-2016	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2016-2017
	26 (68%)	33 (75%)	23 (68%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

³ Vanwege gezamenlijke propedeuse totaal aantal dat geldt voor Animation Design, Comic Design, Graphic Design, Illustration Design, Interieurarchitectuur en Fine Art.

⁴ Uitval a. Het aandeel van het totaal aantal voltijd bacheorstudenten (eerstejaars hoger onderwijs) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

⁵ Totaal van de studierichtingen in Zwolle: Animation Design, Comic Design, Graphic Design Zwolle, Illustration Design.

Cohort	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal aantal aanmeldingen <i>N.B. i.v.m. gezamenlijke propedeuse inclusief Fine Art studenten</i>	373	263	218	252	273	253	258	152
Totale instroom propedeuse <i>aantal toegelaten studenten gezamenlijke propedeuse</i>	107	81	65	88	101	65	73	48
Uitval a ⁷ <i>Studenten die na 1 jaar niet meer staan ingeschreven</i>	36 (34%)	20 (25%)	21 (32%)	15 (17%)	34 (34%)	31 (48%)	23 (32%)	n.b.
Uitval b ⁸ <i>Studenten die zich na 1 jaar herinschrijven dat in nominale studieduur alsnog uitvalt in de opleiding</i>	4 (9%)	10 (50%)	8 (50%)	12 (40%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Rendement <i>Het aandeel van de studenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studiejaar (≤ 4 jaar) + één jaar (binnen 5 jaar)</i>	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2008-2009	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2009-2010	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2010-2011	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2011-2012	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2012-2013	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2013-2014	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2014-2015	≤ 4 jaar afgestudeerd eerder dan of in 2015-2016
	13 (52%)	7 (35%)	7 (44%)	17 (57%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2009-2010	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2010-2011	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2011-2012	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2012-2013	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2013-2014	binnen 5 jaar afgestudeerd 2014-2015	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2015-2016	binnen 5 jaar afgestudeerd ≤ 2016-2017
	21 (84%)	10 (50%)	8 (50%)	18 (60%)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

2. Gerealiseerde docent-student ratio *studierichtingen Media & Graphic Design* ;

Animation Design	1:20
Comic Design	1:20
Creative Writing	1:21
Crossmedia Design	1:21
Graphic Design Arnhem	1:20
Graphic Design Zwolle	1:20
Illustration Design	1:20
Interaction Design	1:10

3. Gemiddeld aantal contacturen per fase van de *studierichtingen Media & Graphic Design* (een fase kan bijvoorbeeld aangegeven worden in reguliere studiejaar, de stage en de afstudeerperiode) .

Jaar	Animation Design	Comic Design	Creative Writing	Crossmedia Design	Graphic Design Arnhem vt	Graphic Design Arnhem dt	Graphic Design Zwolle	Illustration Design	Interaction Design
1	23	22	22	24	25	13	25	23	27
2	20	20	18	26	25	12	23	24	21
3	19	19	10	22	19	14	21	23	21
4	5	6	n.v.t.	9,8	10	10	11	13	12

Bijlage 4 Eindkwalificaties

1. Creërend vermogen

De student maakt authentiek werk dat voortkomt uit het volgen van een eigen artistieke visie en bijdraagt aan de vervulling van een persoonlijke ambitie als kunstenaar.

De student:

- maakt beelden waardoor een persoonlijke visie of thematiek op een voor hem of haar specifieke manier wordt verbeeld en overdrachtelijk gemaakt;
- zet zijn of haar artistieke visie met behulp van daartoe geëigende media om in werk;
- transformeert onderzoekend, experimenterend en beschouwend kennis, intuïties, indrukken en emoties tot werk;
- demonstreert inzicht in de manier waarop beelden, vormen, materialen, verhoudingen en kleuren ervaringen veroorzaken en betekenissen overdragen;
- demonstreert inzicht in de effecten van gehanteerde technieken;
- hanteert een werkwijze waarin ervaringen met de gekozen materialen of media kunnen worden ingezet om tot een beter kunstwerk te komen.

2. Vermogen tot kritische reflectie

De student kan het eigen werk en dat van anderen beschouwen, analyseren, duiden en beoordelen.

De student

- beoordeelt het eigen werk op artistieke waarde en effectiviteit;
- beoordeelt de eigen werkwijze en overziet implicaties van keuzes en beslissingen en kan deze achteraf verantwoorden;
- verdiept zich in:
 - kunstgeschiedenis en kunst- en kunstenaarstheorieën (in relatie tot de culturele en maatschappelijke context);
 - uiteenlopende visies op en benaderingen van het vormgever, zowel vanuit historisch als contemporair perspectief;
 - filosofische inzichten (met name uit de ethiek en esthetiek) die voor een vormgever van belang kunnen zijn;
- reflecteert op de grenzen en mogelijkheden van het vak en op de eigen visie, positie, specialismen en technische capaciteiten;
- selecteert kennis en informatie op relevantie voor zijn of haar artistieke werk.

3. Vermogen tot groei en vernieuwing

De student kan zijn of haar kunstenaarschap steeds verder ontwikkelen en verdiepen.

De student:

- toont ambitie om te excelleren;
- toont een kritisch onderzoekende houding en zet bevindingen in ten voordele van de verdere ontwikkeling van een oeuvre en de beroepspositie;
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een persoonlijke artistieke visie en toont de wil deze visie verder te ontwikkelen;
- gaat constructief om met kritiek van anderen;
- staat open voor nieuwe inzichten en vaardigheden, bijvoorbeeld wat betreft technieken, materialen, publieksbenadering en de beroepsmatige invulling;

4. Organiserend vermogen

De student kan een inspirerende en functionele werksituatie voor zichzelf opzetten en in stand houden.

De student:

- overziet de aspecten van het kunstenaarschap die nodig zijn om te komen tot een vruchtbare balans tussen artistieke en voorwaardenscheppende activiteiten;
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen werkproces;
- documenteert en archiveert het gemaakte werk;
- toont zich bewust van de noodzaak zakelijke voorzieningen te treffen om op de lange termijn beroepsmatig werkzaam te kunnen zijn.

5. Communicatief vermogen

De student kan zijn of haar artistieke visie presenteren en toelichten.

De student:

- demonstreert de ambitie om bekendheid aan het eigen werk te geven;
- presenteert het eigen werk op adequate wijze;
- zet mondelinge en schriftelijke vaardigheden in om het eigen werk toe te lichten;
- gaat contacten aan die relevant zijn voor een netwerk en weet dit netwerk te onderhouden;
- toont in staat te zijn te onderhandelen over organisatorische, financiële en inhoudelijke aspecten van zijn of haar beroepspraktijk.

6. Omgevingsgerichtheid

De student is in staat om verbanden te leggen tussen het eigen werk en dat van anderen en tussen het eigen werk en het publiek.

De student:

- richt zich in zijn ontwerpen op de gebruiker en verwerft kennis die noodzakelijk is om adequaat op gebruikers in te spelen
- toont in staat te zijn onderzoek te doen naar alle zaken die voor een ontwerp van belang kunnen zijn
verdiept zich in het werk en ideeën van vakgenoten, van beeldend kunstenaars en van vormgevers uit andere disciplines in een internationale context
- laat zich inspireren door uiteenlopende culturele en maatschappelijke bronnen en kan deze in het eigen werk aanwijzen en benoemen
- toont overzicht te hebben van het werkveld
- toont een overzicht te hebben van de markt en van publiciteitsmedia
- getuigt van opvattingen over de functie en plaats van 'vormgeving' en het beroep in de samenleving
- geeft op een constructieve manier kritiek

7. Vermogen tot samenwerken

De student is in staat om in voorkomende gevallen een zelfstandige artistieke bijdrage te leveren aan een gezamenlijk product of proces.

De student:

- toont dat hij of zij in staat is in afstemming met anderen eigen artistieke doelen te realiseren;
- toont dat hij of zij in staat is de eigen bekwaamheden in een samenwerkingsverband in te zetten, als de gekozen beroepspositie dat vereist;
- toont dat hij of zij begrip, respect en waardering op kan brengen voor de verschillende verantwoordelijkheden en belangen van de anderen in een samenwerkingsverband.

Bijlage 5 Bestudeerde documenten

- Kritische reflectie
- Eindwerkstukken
- Literatuur
- Toetsen
- Toetsbeleid ArtEZ
- Toetsplan
- Beleidsdocumenten
- Evaluatieresultaten
- Verslagen werkveldcommissie
- Jaarverslag examencommissie
- Verslagen opleidingscommissie
- Informatie van decanaat en studieloopbaancoaching
- Instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens
- Projecten
- CV's en overzichten van docenten
- Studiehandleiding voor de stages
- Vakbeschrijvingen
- Verslagen gecommiteerden
- Eindwerkstukken van de volgende studenten:

Animation	1402042
	1502518
Comic	1504240
	1506272
Crossmedia	1503752
	1504389
	1506505
	1510936
	1502070
	1502924
GDA vt	1501672
	1500019
	1506198
	1504958
	1502706
	1505844

Fashion	1501403
	1502837
	1404746
	1506501
	1505790
	1504483
	1506094
B Interieur	7 studenten
Ad Interieur	6 studenten
Product	1503010
	1503742
	1503289
	1512522
	1504401
	1505520

GDA dt	1307494
	1501675
GDZ	1403685
	1501519
	1410645
	1505081
	1506100
Illustration	1401210
	1502311
	1503024
	1507007
	1505269
	1506375
Interaction	1501573
	1509560
	1506781
	1507348

Bijlage 6 Onafhankelijkheidsverklaringen

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArteZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Karlijn Kuin

Datum:

26-02-'14

Plaats:

Enschede

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

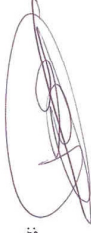
Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArteZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

David Hecot

Datum:

27/03/'14

Plaats:

Arnhem

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArtEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Maria Barnas

Datum:

8.4.2014

Plaats:

Zwolle

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArtEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Vanessa van Dam

Datum:

8 april 2014

Plaats:

Zwolle

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van A*TEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

David Hecot

Datum:

27/03/14

Plaats:

ARNHEM

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van A*TEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Gildini Cito

Datum:

8.04.2014

Plaats:

ZUSTE

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

R.S. Klaassen

Datum:

26 maart 2014

Plaats:

Enschede

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Tinka Buijning

Datum:

20 - 03 - 2014

Plaats:

Enschede

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

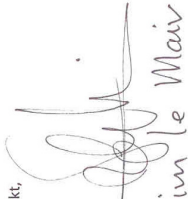
Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArtEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Wim le Maiv

Datum:

26-3-2014

Plaats:

Eindhoven

Onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring

voorafgaand aan het beoordelingsproces

Ondergetekende verklaart hierbij het volgende:

Ik ben verzocht op te treden als lid van de visitatiecommissie van de opleiding B Design van ArtEZ. Ik ben bereid en in staat deze rol te vervullen op een wijze die overeenkomt met de NVAO Gedragscode voor Panelleden.

Tevens verklaar ik hierbij

- geen (familie)relaties of banden met de bovengenoemde instelling te onderhouden, als privépersoon, onderzoeker/docent, beroepsbeoefenaar of als adviseur, die een volstrekt onafhankelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van de opleiding ten positieve of ten negatieve zouden kunnen beïnvloeden;
- zodanige relaties of banden met de instelling de afgelopen vijf jaar niet gehad te hebben;
- strikte geheimhouding te betrachten van al hetgeen in verband met de beoordeling aan mij bekend is geworden en wordt, voor zover de opleiding, de instelling of de NVAO hier redelijkerwijs aanspraak op kunnen maken;
- op de hoogte te zijn van de NVAO gedragscode.

Aldus opgemaakt,

Handtekening:

Naam:

Anne de Brouwer

Datum:

26/03/2014

Plaats:

Eindhoven